

Szegedi Tudományegyetem

DIÁKKÖRI PÁLYÁZAT

Vörösteror Jászberényben 1919

Hallgató: Kóródi Máté

Témavezető: dr. Sipos József

ETR-kód: KOMTAAB.SZE

Opponens: dr. Giczi Zsolt

Nappali tagozat

I. évfolyam,

Történelem szak (MA)

Szeged

2012

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés:.....	3
2. A dolgozat célja:.....	5
3. Előszó a vörösterrorhoz:	5
4. Magyarország és a vörösterro:	8
5. Vörösterro Jászberényben:	9
5.1. 1919. május 2:.....	9
5.2. 1919. május 7:.....	14
5.3. A júliusi tragédia:.....	14
5.3.2. 1919. július 11:	15
5.3.3. „Véres vasárnap” Jászberényben (Július 13):.....	16
5.3.4. Július 17:	25
6. Megtorlás:.....	27
7. Következtetések:	31
8. Epilógus:.....	31
9. Összegzés:	32
Mellékletek:	32
1. számú melléklet: Periratok.....	32
2. számú melléklet: Életrajzok:	39
Irodalomjegyzék:.....	49
Cikkek:	50

1. Bevezetés:

A téma kiválasztásának háttérében az áll, hogy ezt a témát (az 1919-es jászberényi vörösteror) még részletesen nem kutatták.

A Horthy-rendszerben (1922) jelent meg dr. Váry Albert koronaügyész helyettes „A vörös uralom áldozatai Magyarországon” című könyve csupán röviden foglalkozik a témával.

Négy évvel ezután dr. Kele József „Vörösök Szolnokon és a Jászságban” című könyvében szintén szentel néhány oldalt a témának, bár az ő műve elfogultabb, mint Váry Alberté, hiszen ő maga is elszennvedője volt a proletárdiktatúrának.

Az 1974-ben kiadott „Értünk éltek” című könyvben is írtak néhány sort a témáról. Egressy Kálmán tartalékos hadnagy 1919. május 2-i meggyilkolását „helyi ellenforradalmi kísérlet felszámolásának” írták a könyvben.¹ Az 1919. július 13-i tragédiát pedig az „ellenforradalmárok elleni harcnak” mondták a könyv II. kötetében.²

A „Vörös könyv 1919”, melyet Gerencsér Miklós szerkesztett, és amely a rendszerváltás után 1993-ban jelent meg is foglalkozott a témával kronologikus sorrendben leírva azt.

1945 után a sztálinista hatalom szívesen elhallgatta az 1919-es vörösterroret (így a jászberényi eseteket is), ellenben az 1919-1920-as fehérterroret előszeretettel emlegette.

Sőt: az 1919. július 13-i tragédiában érintett Bokányi Dezső népbiztosról 1957-ben, Ecseki István vörösör parancsnokról pedig 1979-ben Szolnokon még utcát is neveztek el! Az 1919 és 1989 között megjelent könyvek sokszor a valóságot torzítva ábrázolták az aktuálpolitikai céloknak megfelelően.

Ez a 70 év a magyar történelemben az állami valóságtorzítás időszaka volt, ami a Tanácsköztársaság témáját illeti. Ez alól az egyetlen kivétel Váry Albert volt, aki forrásokat mellőző füllenések helyett tényeket írt le híres könyvében. A Horthy-rendszerben a szerzők azt sem mulasztották el megjegyezni, hogy a vörösterroristák egy része (ez igaz a „jászberényiekre” is) zsidó volt. Azt ellenben már nem vették figyelembe, hogy ezeknek az embereknek az izraelita vallás semmit sem jelentett, hiszen ateisták voltak. Komikus epizód volt az a történetírásban hogy a horthysta írók Lev Trockijt is beleírták műveikbe, a sztálinisták pedig még a fényképekről is „kiretusálták” őt a többi „népellenséggel” (pl. Lev Kamenyev) együtt. („Hogy egy szélsőséges példát említsünk, 1956 előtt a Magyar

¹ Értünk éltek. I. 52.o. Szerkesztette: dr. Gecsényi Lajos – dr. Selmeczi László. Szolnok Megyei Lapkiadó Vállalat, Szolnok, 1974. (Továbbiakban: Értünk éltek.)

² Értünk éltek II. 53.o.

Tanácsköztársaság történetét úgy dolgozták fel, hogy a munkákból Kun Bélával az élen a legtöbb olyan személy nevét (pl. szociáldemokrata vezetőket) kihagyták, akiknek a tevékenysége nem felelt meg 1945 után a párt érdekeinek, s a Tanácsköztársaság »vezérévé« – a tények ellenére – Rákosi Mátyást kiáltották ki.³⁾ Hogy a hamisítás ne legyen nyilvánvaló, igazat is írtak a szerzők a sok valótlanúság mellé.

A Tanácsköztársaság a különböző elnevezéseket kapott az utókortól. „Volt már »dicsőséges 133 nap«, s nevezték az alantas csöcselék rémuralmának.”⁴⁾

2006-ban olvastam a „Vörös könyv 1919”-et. Bár korábban már olvastam a Magyar Tanácsköztársaságról, de mégis ennek a könyvnek kapcsán kezdett el az 1919-es vörösterror (azon belül a jászberényi) érdekelni.

A jászberényi vörösterror rekonstrukciójában főként a levéltári források segítettek, melyek a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárban találhatóak. Azonban ezen források hiányosak, hiszen az „Adler Izidor és társai perében” csak Vitéz Sándor 1919. szeptember 9-i jegyzőkönyvi vallomása, Vitéz Sándor 1920. január 29-i tanúkihallgatási jegyzőkönyve, és az ítélet szerepel benne. A többi levéltári forrásban (Sziklai Géza elleni perek, Gárdos Henrik és társai pere) csupán az ítélet volt olvasható.

Egressy Kálmán halálának körülményeit a Gárdos Henrik és társai perének feldolgozásával derítettem ki.

Az 1919. július 13-i jászberényi tragédia kapcsán a legrészletesebb források az „Adler Izidor és társai pere”, és Sziklai Géza elleni 1934-1935-ös perek voltak.

A három periraton kívül az alábbi könyvekből és cikkekből készültem fel a dolgozatom megírásához:

A kommunizmus fekete könyve. Bűntény, terror, megtorlás. (Szerzők: Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Karel Bartosek, Jean-Louis Margolin, Andrzej Paczkowski), Nagyvilág Kiadó, Budapest, 2000., A magyarországi forradalmak krónikája 1918-1919. Közreadja: Hetés Tibor. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1969., A Magyar Tanácsköztársaság 60. évfordulója (Szerkesztette Köpeczi Béla) Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980., A vörös uralom áldozatai Magyarországon. Hivatalos jelentések és bírói ítéletek alapján írta és kiadja dr. Váry Albert koronaügyész helyettes. Budapest, 1922., Bodó Béla: Héjjas Iván – Egy ellenforradalmár élete. (2010)., Bohus Péter: Rehabilitálták Moszkvában a fehérterror egyik vezetőjét. In: Index, 2005. X. 5., Dömötör Attila – Buzek Zsuzsanna: Történelmi lexikon. Budapest, Saxum, 1999., Értünk éltek. A forradalmi munkásmozgalom

³ Gunst Péter: A magyar történetírás története. Debrecen, Csokonai Kiadó, 1995. 192.o.

⁴ László Ferenc: Mít kezdjük a Tanácsköztársasággal? – Zabigyerek. In: Magyar Narancs, 2007. III. 29.

kiemelkedő, elhunyt Szolnok megyei harcosainak életrajzgyűjteménye. (Szerkesztette Gecsényi Lajos - Selmeczi László) Szolnok Megyei Lapkiadó Vállalat, Szolnok, 1974., Gunst Péter: A magyar történetírás története. Debrecen, Csokonai Kiadó, 1995., Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. Szolnok, 1926., Kun Béla: Szocialista forradalom Magyarországon. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1979., László Ferenc: Mit kezdünk a Tanácsköztársasággal? – Zabigyerek. In: Magyar Narancs, 2007. III. 29., Rév Erika: A népbiztosok pere. Bp., Kossuth Könyvkiadó, 1969., Vörös könyv 1919. (Szerkesztette Gerencsér Miklós) Lakitelek, Antológia Kiadó, 1993., Zalka Miklós: Szamuely. Bp., Kossuth Könyvkiadó, 1979.

2. A dolgozat célja:

Dolgozatomnak nem az volt a célja, hogy a Magyar Tanácsköztársaság vagy Jászberény történetét részletesen bemutassa (ezekre csak röviden tértem ki), hanem az, hogy bemutassam azt ahogyan a vörösteror szedte áldozatait Jászberényben a proletárdiktatúra idején.

A dolgozatomat kronologikusan írtam meg, beleillesztve a jászberényi vörösteror eseményeibe az egyes bolsevikok cselekedeteit is.

3. Előszó a vörösterorhoz:

A „vörös terror” kifejezést Jan ten Brink holland író használta először az 1899-ben megjelent „Robespierre és a vörös terror” című könyvében. (Ő „vörös terror” kifejezést az 1794-es francia jakobinus terror utolsó 6 hetére használta.)

A „vörös terror” kifejezés azonban 1917-től más értelmet nyert. 1917-ben Leninék átvették a hatalmat. Az orosz bolsevikok 1917 december 20-án (régí időszámítás szerint december 7-én) megalakították a VCSK-t (Vszerosszijszkaja Csrezvicsajnaja Komisszija po borujbe sz kontrevoljucijej szpekuljacijej i szabotazsem, magyarul: Összoroszági rendkívüli harci bizottság az ellenforradalom, a nyereszkedés és a szabotázs ellen), amelynek rövidítése „Cseka” volt.⁵ Ez volt az első olyan szervezet, amely állami irányítás alatt gyakorolta a vörösterort. Ennek vezetője Feliks Dzerzsinszkij lett.

⁵ Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Karel Bartosek, Jean-Louis Margolin, Andrzej Paczkowski: A kommunizmus fekete könyve. Bp., Nagyvilág, 2000. (Továbbiakban: A kommunizmus fekete könyve) 63. o.

„A Cseka 1918. április 11-ről 12-re virradó éjszaka indította el az első nagyarányú rendészeti műveletét: több mint ezer főnyi különleges csapai rohammal foglaltak el mintegy húsz házat, moszkvai anarchista fészkeket. 520 anarchistát tartóztattak le a több órás, elkeseredett küzdelemben, 25 »banditát«, köztük néhány köztörvényes bűnözőt a helyszínen kivégeztek; ezentúl majd a sztrájkoló munkásokat, a sorozás alól kibújó katonaszökevényeket és a kényszerű beszolgáltatás ellen lázongó parasztokat is »banditáknak« hívják.”⁶

„A Cseka-szervezetek összoroszországi konferenciája után két nappal a kormány elrendelte a halálbüntetés törvényes visszaállítását. Az 1917-es februári forradalom után törölték el, de Kerenszkij visszaállította 1917 júliusában. Ám akkor csakis az arcvonal körzetében alkalmazták, a katonai igazságszolgáltatásban. 1917. október 26-án (november 8-án) az volt a szovjetek II. kongresszusának egyik első intézkedése, hogy ismét eltörölték a halálbüntetést. Lenin dühösen fogadta a döntést: »Tévedés, megengedhetetlen gyöngeség, pacifista téveszme!«. Lenin és Dzerzsinszkij nem nyugodott, amíg törvényesen vissza nem állították a halálbüntetést, mert nagyon is tudatában voltak, hogy »pepecselő jogászkodás« nélkül élhetnek majd vele a Csekához hasonló törvényen kívüli szervezetek. 1918. június 21-én mondta ki egy forradalmi bíróság az első törvényes halálos ítéletet: Scsasztnij tengernagy volt az első »törvényesen« agyonlőtt »ellenforradalmár«.”⁷

„A bolsevik vezetők, élükön Lenin és Dzerzsinszkij, 1918 augusztusában, egész hónapban, vagyis már a vörös terror »hivatalos« meghirdetése, szeptember 3. előtt, egyre-másra küldték távirataikat a Cseka vagy a párt helyi felelőseinek, és azt kérték tőlük, hogy tegyenek »megelőző intézkedéseket«, gátoljanak meg minden lázadási kísérletet.”⁸

„1918. augusztus 30-án merényletet követtek el M. S. Urickij petrográdi Cseka-főnök és Lenin ellen; ez a két merénylet a bolsevikoknak azt a meggyőződését igazolta, hogy pusztán létüket is valóságos összeesküvés fenyegeti. Valójában semmi köze sem volt egymáshoz a két merényletnek. A legtisztább népi-forradalmi terrorista hagyományok szellemében követte el az elsőt egy fiatal diák, aki azért akart bosszút állni, mert pár nappal azelőtt kivégeztette a barátját, egy katonatisztet a petrográdi Cseka. A másodikat, a Lenin elleni merényletet sokáig Fanya Káplánnak, egy anarchista és szociálforradalmár körökhöz egyaránt közel álló aktivistanőnek tulajdonították, de ma már többen úgy tartják, hogy az egy olyan, Cseka szervezte provokáció következménye volt, amelynek végrehajtása kicsúszott a felbujtók kezéből. A bolsevik kormány tüstént a »jobboldali szociálforradalmárookra, a francia és angol

⁶ A kommunizmus fekete könyve. 71. o.

⁷ A kommunizmus fekete könyve. 76. o.

⁸ A kommunizmus fekete könyve. 112. o.

imperializmus lakájaira» fogta ezeket a merényleteket. Már másnap sajtócikkek és hivatalos nyilatkozatok követelték a terror bevezetését: »Dolgozók - írta a Pravda 1918. augusztus 31-én -, itt az idő, hogy megsemmisítsük a burzsoáziát, különben az fog megsemmisíteni benneteket. Könyörtelenül ki kell takarítani a városokból a burzsoá rothadást. Kivétel nélkül nyilvántartásba vesszük ezeket az urakat, és mindenkit kiirtunk, aki veszélyes a forradalom ügyére. [...] A gyűlölet és bosszú éneke lesz a munkásosztály himnusza!« Dzerzsinszkij és helyettese, Petersz még azon a napon nyilvánosságra hozta »Felhívás a munkásosztályhoz« című, hasonló szellemű közleményét: »Tömegterrorral tapossa el a munkásosztály az ellenforradalom hidráját! Tudják meg a munkásosztály ellenségei, hogy mindenkit azonnal kivégeznek, akit tilos fegyvertartáson kapnak, mindenkit nyomban letartóztatnak és koncentrációs táborba zárnak, aki a legcsekélyebb propagandát is kifejezni merészeli a szovjet rendszer ellen!« Az Izvesztyija szeptember 3-i számában jelent meg ez a felhívás, másnap tették közzé azt az utasítást, amelyet N. Petrovszkij belügyi népbiztos adott ki minden szovjetnek. Ebben azt nehezményezte Petrovszkij, hogy még mindig nem mutatkoznak a vörös terror jelei, noha a rendszer ellenségei »tömeges elnyomást« gyakorolnak a »dolgozó tömegekre«: »Már éppen ideje, hogy véget vessünk ennek a nagy szelídségnek és érzelmességnek. Azonnal le kell tartóztatni minden jobboldali szociálforradalmárt. Minél több túszt kell összeszednünk a burzsoáziából és a katonatisztek közül. Tömeges kivégzéssel kell válaszolnunk a legcsekélyebb ellenállásra is. A vidéki végrehajtó bizottságoknak kezdeményező szellemet kell tanúsítaniuk ezen a téren. A Cseka-szerveknek és más milíciáknak minden gyanús elemet föl kell kutatniuk, le kell tartóztatniuk őket és mindenkit rögtön ki kell végezniük, aki ellenforradalmi tevékenységbe keveredik. [...] A végrehajtó bizottsági felelősöknek azonnal tájékoztatniuk kell a belügyi népbiztosságot, ha bármiféle lazaságot vagy határozatlanságot tapasztalnak a helyi szovjetek részéről. [...] Semmiféle gyengeséget, semmiféle tétovaságot sem tűrhetünk el a tömegterror bevezetésében.« Ez a távirat, a nagyarányú vörös terror hivatalos jeladása, megcáfolja Dzerzsinszkij és Petersz a posteriori kitalált érvelését, hogy »a vörös terror a legkevésbé sem a Központ utasítására kezdődött el, hanem a tömegeknek az 1918. augusztus 30-i merényletek miatt érzett általános és ösztönös fölháborodását fejezte ki«. Valójában annak a szinte elvont gyűlöletnek természetes úton kifakadt kelevénye volt a vörös terror, amelyet a legtöbb bolsevik vezető táplált az »elnyomók« iránt, akiket megsemmisíteni is kész volt, nem egyénileg, hanem »mint osztályt».⁹

⁹ A kommunizmus fekete könyve. 80.-82.o.

„A szovjet kormány szeptember 5-én törvényesítette a terrort »A vörös terrorról« szóló híres rendeletével: »Létfontosságú a jelenleg helyzetben, hogy megerősítsük a Csekát [...], megvédjük a Szovjetköztársaságot ellenségeitől, koncentrációs táborba zárva őket rögtön agyonlőjük mindenkit, aki a fehér gárda szervezeteiben összeesküvésben, fölkelésben vagy zavargásban vesz részt nyilvánosságra hozzuk az agyonlőtt személyek névjegyzékét, és megmagyarázzuk, hogy miért állítottuk falhoz őket.« Később Dzerzsinszkij is elismerte, hogy »az 1918. szeptember 3-i és 5-i szövegek jóvoltából végre megkaptuk a jogot valamihez, ami ellen addig még pártbeli elvtársaink is tiltakoztak, jogunk lett, hogy ide-oda jelentgetés nélkül, rövid úton végezzünk az ellenforradalmi csöcselékkel«".¹⁰

4. Magyarország és a vörösteror:

Az 1918-as katonai összeomlást megelőző hetekben súlyos külső és belpolitikai nyomás nehezedett az Osztrák-Magyar Monarchiára. A katonai kudarcól Tisza István szólt a parlamentben, amikor az ellenzéki gróf Károlyi Mihály szavait megismételte: „A háborút elvesztettük.”¹¹

A Károlyi-rendszer idején a szociáldemokraták nem akartak egyedül kormányt alakítani, ezért március 21-én megegyeztek a kommunista vezetőkkel a közös hatalomátvételtől.¹²

„Március 21-én éjjel az egyesült Magyarországi Szocialista Párt (KMP-SZDP) megalakította a forradalmi kormányzó tanácsot, elnöke Garbai Sándor, tényleges vezetője Kun Béla külügyi népbiztos lett.”¹³

Az 1919-es magyarországi vörösteror Szamuely Tibor népbiztos és a „Lenin-fiúk” nevű vörösterorista különítmény „fémjelezi”, azonban a magyarországi vörösteror összes cselekménye nem csupán velük volt kapcsolatba hozható. („Váry Albert szerint Szamuely Tibor tizenöt helyiségben vert le ellenforradalmi megmozdulást, s ezek során nyolcvankilenc ellenforradalmárt és négy vörös katonát ítélt halálra, illetve végeztetett ki.”)¹⁴

Halálos ítéleteket a Forradalmi Törvényszékek is hoztak. 1919. június 10-ig a Forradalmi Törvényszékek által kiszabott büntetések 30,5%-a pénzbüntetés, 36,7%-a hat

¹⁰ A kommunizmus fekete könyve. 82.o.

¹¹ A magyarországi forradalmak krónikája 1918-1919. Közreadja: Hetés Tibor. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1969. 51.o.

¹² Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Bp., Osiris, 2010. 123.o.

¹³ Dömötör Attila – Buzek Zsuzsanna: Történelmi lexikon. Budapest, Saxum, 1999. 248.o.

¹⁴ Zalka Miklós: Szamuely. Bp., Kossuth Könyvkiadó, 1979. 137.o.

hónapnál rövidebb ideig tartó szabadságvesztés volt, és 5 évnél súlyosabb büntetést az elítéltek 7,2%-a kapott. A halálos ítéletek aránya: 0,81% volt, de azt csak 0,35%-án hajtották végre. „A Tanácsköztársaság idején 153 halálos ítéletet hajtottak végre, melyből 6 katonai, pedig 28 pedig köztörvényes bűncselekmény volt.”¹⁵

Kun Béla így vélekedett az 1919-es magyarországi vörösterorról: „Ami a vörösterroret illeti – ez nálunk is úgy, mint Oroszországban csak válasz volt az ellenforradalom tetteire.”¹⁶

5. Vörösterroret Jászberényben:

5.1. 1919. május 2:

- A hadihelyzet válsága:

1919. május 2-án a román királyi hadsereg elérte a Tiszát. „A román ágyúk hangja Jászberényben már hallható volt május 2-án”.

A jászberényiek erre a piactérre gyűltek össze. „Csomagolt a vörös vezetőség is, hogy meneküljön, miután a vörös világ letartóztatottjainak szabadlábra helyezését rendelte el”. Fecske Sándor földbirtokos egy nappal ezelőtt szabadult a fogházból, ahol le volt tartóztatva. Vissza akarta szerezni a bolsevikoktól a tőle elvett lovait, és ehhez a város korábbi polgármesterének segítségét kérte.¹⁷

- Fecske Sándor újbóli letartóztatása:

Fecske Sándor a városháza előtt többedmagával tárgyalta az eseményeket. „A városháza épületében szolgálatot teljesítő Vörös Őrség egyes tagjai a téren fegyveresen szétoszlásra szólítják a tömeget”.

Tamási Endre vörösőr a gyalogjárón négy férfiből álló csoporthoz lépett. A csoportnak tagja volt Fecske Sándor is.

„Elvtársak ha nincs dolguk, menjenek haza”- megszólítással fordult hozzájuk. Fecske Sándor (bizonyára annak tudatában, hogy a bolsevizmus végső perceit éli) azt felelte Tamási Endrének, hogy „nem vagyok elvtárs, én magának Fecske Úr vagyok.”¹⁸

¹⁵ A Magyar Tanácsköztársaság 60. évfordulója. (Szerkesztette Köpeczi Béla) Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980. 369.o.

¹⁶ Kun Béla: Szocialista forradalom Magyarországon. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1979. 363.o.

¹⁷ Ítélet Gárdos Henrik és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. III. 30. SZML B.200/14-1920.

¹⁸ Ítélet Gárdos Henrik és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. III. 30. SZML B.200/14-1920.

Tamási Endre a közelben tartózkodó Budai Antal vörösörrel közölte Fecske Sándor szavait. Budai Antal, Tamási Endre és Szimán János vörösörök együtt Fecske Sándorhoz léptek, és felszólították őt, hogy menjen velük a Direktórium elé.

Fecske Sándor engedelmeskedett. Negyediknek Lukács Gyula vörösör is csatlakozott fegyveres társaihoz. A városháza egyik emeleti helyiségébe kísérték Fecske Sándort. A szobában volt Wittreich Jenő kormányzótanácsi biztos, Paczauer Gábor jászberény városi direktóriumi tag, és Gárdos (Gottselig) Henrik járási direktóriumi alelnök is.

„Budai jelentést tett, hogy miért állították elő Fecskét. Wittreich a falhoz állítja Fecskét két szuronyos vörösör közé, miközben gúnyolódva szidalmazza azért, mert Fecske Úrnak nevezte magát.”

Paczauer ekkor kétszer arcul ütötte Fecske Sándort. Wittreich, Paczauer és Gárdos rövid tanácskozása után Wittreich utasítást ad Fecske Sándornak a járásbírósághoz átkísérésére. Budai Antal, Lukács Gyula, Tamási Endre és Szimán János fogták közre Fecske Sándort, hogy őt a bíróságra kísérik a kapott parancs értelmében.

Gárdos önkéntes parancsoknak szegődik a csoporthoz, és töltött Frommer pisztolyával a bal kezében a bíróságig vezető kb. 100 méteres úton Fecske Sándor mellett haladva jobbjával Fecske arcát ütlegelte állandó szidalmak között.

„Frommerének csövét Fecske fejének szegezve, őt ismételten lelövéllel fenyegeti.” A menetben Budai Antal Fecske Sándor mögött haladt, és Mannlicher puskájának tusával időközönként ütlegelte Fecskét.

A bírósági épület kapujánál a fogház udvarába vezető ajtó megnyitását várva Budai Antal Fecske Sándornak szánt egy ütést, azonban Tamási Endre megragadta Budai fegyverét, és az ütést megakadályozta.

„A kinyílt ajtón át Budai lökte be elsőnek Fecskét, kit Gárdos követett nyomon, utánuk az útközben hozzájuk szegődött Kovács Pál lépett a fogház udvarába, ki kérlelte Fecske bántalmazóit annak abbahagyására.”

Kovács Pál után Budai Antal, Tamási Endre és Szimán János követték őket, míg Lukács Gyula a fogház udvarán kívül a kapubejáró alatt maradt. A fogház udvarába lökött Fecske Sándor itt is több ütleget kapott Gárdos Henriktől és Budai Antaltól.¹⁹

¹⁹ Ítélet Gárdos Henrik és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. III. 30. SZML B.200/14-1920.

- Egressy Kálmán meggyilkolása:

„Egressy Kálmán tartalékos hadnagy kit vallása mellett tett megnyilatkozása juttatott a vörös világban a fogházban, ezen a napon szabadul a rabságból. Akkor lép ki a fogház épületének folyosójáról az udvarba, mikor Fecskét Gárdos és Budai ott ütlegetik.”

Egressy örült, hogy viszontláthatta régi barátját, azonban felháborodik annak durva bántalmazásán, és feltartott karokkal futott Fecske Sándor irányába bizonyára azért, hogy annak védelmére keljen.

Futás közben Fecske Sándor bántalmazóira kiált, hogy „ne bántsátok”. Ekkor egy pillanatra meghökkent Budai Antal, Tamási Endre és Szimán János, majd szuronyos fegyvereiket a futva közeledő Egressy irányába emelik.

A vörösörök egyike Egressy felé kiáltott: „Te is ennek pártjára kelsz.” Egressy felismerte az őt is fenyegető veszélyt miután a Fecske Sándor körüli csoportot néhány lépésnyire megközelítette már, futásában irányt változtat, és most már a csoporttól távozólag fut tovább a fogház udvarának bementi jobb oldalán épült őrszoba ajtajának irányában, hogy oda meneküljön.

Fecske Sándorra ebben a pillanatban nem figyeltek a vörösörök, mire ő futva menekült a légvonalban 15-20 lépésnyire nyíló őrszoba ajtaja felé, de nem az Egressy által megtett hosszabb úton, hanem az őrszoba ajtajától őt elválasztó virágágyáson át.

„Gárdos ekkor már az őrszoba ajtajához közeledő Egressyre lő Frommerjéből, melyet miután Fecske bekísérése alkalmával a kapu alatt táskájába rejtett. Egressy fellépése után onnan ismét elővette. A következő pillanatban eldördül Budai Mannlichere a futó Egressy és Fecske irányában, de a lövések egyike sem talált célt, mert egyike az őrszoba, másika pedig az őrszoba melletti kisépület falában akad meg.”

A rövidebb útirányt választott Fecske Sándor előbb érte el az őrszobát. Melyen áthaladva a bejáratú ajtóval szemben fekvő ajtón át egy előtte ismeretlen helyre jut, egy minden oldalról magas kőfalakkal körülvárt udvarba.”

Fecske Sándort az őrszobába néhány lépésnyire követi Egressy, ki az őrszobán át szintén a zárt udvarba fut, és ott észlelve, hogy onnan nincs kimenő (Fecskéhez intézve szavait) megjegyzi: „Sándorkám rossz helyre jutottunk.”

Fecske Sándor visszafordulva a zárt udvarban, az őrszobába igyekszik vissza. „Mielőtt elérte annak ajtaját, Gárdos töltött Frommerét lövésre készen tartva maga előtt az őrszobából a zárt udvarba lép.”²⁰

²⁰ Ítélet Gárdos Henrik és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. III. 30. SZML B.200/14-1920.

Ezalatt a Fecske Sándort kísért csoport egyik tagja ismervén az előző szolgálataiból a helyi viszonyokat, hogy ti. az őrszobában fegyverek vannak elhelyezve, annak a feltevésének adott kifejezést, hogy az őrszobába menekültek fegyverhez juthatnak, Budai Antal, Tamási Endre és Szimán János fegyveresen szintén az őrszobába mentek, hol Fecske Sándor a zárt udvarból visszaérkezve egy ágyra ült le.

A zárt udvarból kimenőt nem találó Egressy az őrszobába visszavezető útján az udvaron már szemben találta magát Gárdossal, ki miután 2-3 lépésnyire közelítette őt meg, Frommerjéből egyet rálőtt Egressyre, kinek szívét sebezve belső elvérzés útján keletkezett azonnali halálát okozta.²¹

- A fogházgondnok fellépése:

„Gárdost a következő pillanatban már Fecske személye foglalkoztatja, Frommerét lövésre készen tartva keresi Fecskét. Meg is találja őt az őrszobában. Fegyverét Fecske fejének szegezve őt szidalmazva adja utasításait a vörösöknek, hogy az őrszobából a zárt udvarba vezető ajtó közelében térdelő helyzetben életéért könyörgő Fecskét lökjék ki a zárt udvarba, hogy ott vele is végezzen. A lövések zajára többen az őrszobára siettek az épületből.” Czetti István fogházgondnok futva lép az őrszobába s nem tudva a történetekről emelt hangon fordul a Fecske körüli csoporthoz, hogy megmentse Fecskét fenyegető helyzetéből.

Czetti erélyes fellépése, rábeszélése hatott, mert Gárdos Henrik otthagyta Fecske Sándort, kiment az őrszobából a vörösörökkel együtt. A vörösörök egyike felszólítására Czetti megígérte, hogy sötétzárkába teszi Fecskét.

Gárdos és társai még aznap a vasútállomáshoz mentek, hogy meneküljenek. „Ott a történeteket tárgyalva Gárdos azt a megjegyzést teszi, hogy sajnálja miszerint Fecskét is nem küldték a másvilágra. A vörösök távoztával Fecske még aznap szabad lesz. Gárdos a saját előadása szerint állandóan Frommer pisztolyával szokott járni. Tette ezt azért, mint előadja, hogy egy mindenkori támadás ellen önmagát megvédhesse.” (Gárdos Henrik 1919 februárjában vagy márciusában Jakab Lászlónak azt mondta, hogy „jó lesz, ha vigyáz magára Egressy Kálmán.” Gárdos Egressyt nem tekintette „burzsujnak”, ezért nem akarta előre megfontoltan megölni. Gárdos haragudott Fecske Sándorra aki kórházgondnok volt, és a világháború idején, őt mint kórházi ápolat még teljes gyógyulása előtt a harctérre küldte.)²²

²¹ Ítélet Gárdos Henrik és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. III. 30. SZML B.200/14-1920.

²² Ítélet Gárdos Henrik és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. III. 30. SZML B.200/14-1920.

- Gárdos Henrik iqazi arca:

1919. áprilisában a Tanácsköztársaság elrendelte a nemesfémek leltározását. Ez az intézkedés érintette Spekonya Lajos jászberényi ékszerészt is. Ő erre azt mondta segédjének Steigmannnak, hogy ezáltal őt anyagilag igen súlyos kár éri.

Steigmann ajánlja főnökének, hogy a leltározások előtt a készletből rejtessen el, de Spekonya fél a következményektől. Steigmann ezután azt mondja Spekonyának, hogy a déli órákban a leltározás szünetelése alatt ismerőst, Gárdos Henriket az üzletbe hozza, bizonyára hajlandó a jutalom ellenében az elrejtést fedezni.

Spekonya belemegy az alkuba. Steigmann az üzletbe hívta az akkor munkástanácsstag Gárdost, kivel közli az eljárásnak célját, és közli azt is, hogy őt Spekonya az eljárásért busásan meg fogja fizetni.

Gárdos az üzletbe megy, és ott tartózkodik azalatt míg Spekonya elrejt néhány ékszert. Az ékszereket részben egy törmelékhalom alá rejtí üzlete háttérében, részben Spekonya lakásán rejtí el Steigmann.

Azalatt, míg Spekonya és Steigmann távol voltak, Gárdos magához vett egy doboz különféle ékszert mintegy 20 ezer korona értékben, ezután távozott az üzletből.

Napok múlva, hogy Spekonya Gárdost közreműködéséért megfizesse, később 2 db 20 karátos, 1 db 10 karátos aranypénzt, és egy mellűt, majd ismét egy pár kezelőgombot ad Gárdosnak, ki azokat elfogadta.

„A vörösök uralmának megszűnte után Spekonya nagy hiányt észlel készletében.” Gárdos lakásán tartott házkutatáskor az ott talált ékszereket Spekonya az üzletéből származóknak ismerte fel.

„Maga Gárdos is beismerte, hogy a házkutatás alkalmával lefoglalt ékszerek legnagyobb része Spekonya üzletéből való. Tagadja azonban a lopást állítván, hogy a szóban forgó ékszereket Spekonya neki az eljárásban való közreműködésének jutalmául ajándékba adta.” Spekonya ezzel szemben esküvel is megerősített vallomásában tagadta, hogy Gárdosnak adta volna a nála lefoglalt ékszereket, és azt is mondta, hogy azokat Gárdos bizonyára akkor vette magához az ő beleegyezése nélkül, mialatt ő az üzletének háttérében az ékszerek elrejtésével foglalkozott.²³

²³ Ítélet Gárdos Henrik és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. III. 30. SZML B.200/14-1920.

5.2. 1919. május 7:

A Vörös Hadsereg egy osztaga állomásozott a jászsági Visznek községben. A 30 éves Hajek Ferenc törvényszéki díjnokot ebbe az osztagba sorozták be.

Amellett, hogy fegyelmezetten ellátta szolgálatát, hangoztatta hazaszeretetét és királyhűségét.²⁴ (Azt a kijelentést tette katonatársai előtt, hogy az „előző kormányforma különb volt, mint a mostani.”)²⁵

Vitába szállt Guttman Nándor politikai megbízottal is, amiért Guttman feljelentette Hajeket a Jászberényben lévő katonai forradalmi törvényszéken.

Hajek Ferencet Visznezről egyenesen a forradalmi törvényszék elé kísérték. Nem védekezett, sőt határozottan megismételte véleményét, miszerint a kommunista hatalomnak semmi kilátása a fennmaradásra.

Négyen ítéleztek felette: Tóth György István szabósegéd, Vitéz Sándor csepeli löveglakatos, Kovács Ernő szerelő, vörös század parancsnok, Sárkány István rendőr, vörös szakaszparancsnok.²⁶

„Beismerése alapján golyó általi halálra ítélték. Biztatták, hogy vonja vissza a kijelentését, megkegyelmezznek neki. A vádbiztos még a kivégzésnél is rimánkodott neki ezért.”

Erre a következőt válaszolta: „Meggyőződéseim ellenére nem tehetem.”²⁷ Hajek Ferencet a tárgyalásról rögtön elvezették a kivégzés helyszínére, a jászberényi katonai lőtérré.

Wegner Károly géplakatos, Dorman Ágoston géplakatos, Balikó György boltiszolga, vöröskatonák hajtották végre az ítéletet.²⁸

5.3. A júliusi tragédia:

- Előzmények:

Jászberénynek a gazdaközönsége vörösellenes érzelmű volt. „A nincstelen néposztály eleinte inkább hajlott felénk, de látva visszaéléseiket, azok is elfordultak tőlük.”²⁹

²⁴ Vörös könyv 1919. Szerk. Gerencsér Miklós. Lakitelek, Antológia Kiadó, 1993.181.o. (Továbbiakban: Vörös könyv 1919.)

²⁵ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. Szolnok, 1926. 303.o (Továbbiakban: Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban.)

²⁶ Vörös könyv 1919. 181.o.

²⁷ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. Szolnok, 1926. 303.o

²⁸ Vörös könyv 1919. 181.o.

²⁹ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 211.o.

5.3.2. 1919. július 11:

1919 július 11-én éhező jászberényi asszonyok a délelőtti órákban nagyobb tömegben felkeresték a város vörös vezetőségét lisztet és kenyeret kérve, majd követelve tőlük.

El lettek utasítva azzal, hogy nincsen, de a tömeg tudta, hogy a vezetőség milyen dőzsöléseket csinál a Margitszigeten, fellázadtak, és a köztük ténfergő Varga Kálmán politikai megbízottat egy üveggel fejbedobták.³⁰

„A város direktóriumai vezetősége a felindult kedélyek lecsillapítása érdekében július 13-ára népgyűlést hirdetett, arra Budapestről egy megfelelő szónok kiküldését kérte, és gondoskodni kíván az esetleges rendbontás megakadályozásáról is, és ezért a helybeli karhatalom megerősítése végett Szolnokról gépfegyver kivezénylését kérte.”³¹ (A vezetőség Szolnokról hozatott mintegy 150 MÁV műhelymunkást, őket azzal bírták szolnoki vezetőik a Jászberénybe való utazásra, hogy ott a munkások részére pár vagon lisztet tartottak vissza, amelyet a jászok nem akarják kiadni a kezükből.)³²

Mikor a munkászászlóalj megérkezett Jászberénybe azonnal a méntelepre vezényelték őket és onnan nem volt szabad kimozdulniuk.

„Amikor láttak, hogy a lisztről szóló elbeszélés csak legenda, követelték, hogy vigyék őket vissza az otthonukba.”

Ekkor azonban Ecseki István átvette a parancsnokságot az addigi parancsnoktól, Vincze Józseftől azzal a kijelentéssel, hogy ő, aki Oroszországban dandárokat tudott megregulázni, majd meglátják a szolnokiak is, hogy köztük is rendet fog teremteni.

A munkászászlóalj embereit különféle helyekre küldték, és az ellenforradalmárok támadásaival riogatva igyekeztek megfélemlíteni őket, hogy így bírják őket az esetleges fegyverhasználatra.

A szolnoki fegyveresek nem voltak vöröskatonák, hanem csak a szolnoki MÁV műhely munkásaiból alakult helyi őrség tagjai.³³

Koller Pál megyei helyettes parancsnokot felkereste Varga (később Vitéz Sándor politikai megbízott is), mire Koller megígérte, hogy Vargáék délután fognak karhatalmat kapni. Ezután Vitéz beszélt Kovács Rezső vármegyei parancsnokkal, aki ugyanazt mondta

³⁰ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 211. – 212.o. - Vitéz Sándor jkv. 1919. IX. 9. SZML 1920-B.888. - Ítélet Sziklai Géza perében (Folkusházy Sándor tanácsa) 1934. VI. 16. SZML 1920-B.888.

³¹ Ítélet Sziklai Géza perében (Folkusházy Sándor tanácsa) 1934. VI. 16. SZML 1920-B.888.

³² Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 213.o.

³³ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 213. – 214.o.

mint Koller. Este Vargáék megkapták a munkáscsapatot.³⁴ (A szolnoki munkászászlóalj egy gépfegyveres alakulatát küldték Ecseki István villanyszerelő parancsnoksága alatt.)³⁵

11-én este Vitéz és Varga kimentek a vasúthoz, majd onnan a méntelepi laktanyába. Ott Varga Kálmán azt mondta a csapatparancsnokoknak, hogy az őrség elosztása végett menjen be a rendőrség épületbe a parancsnoksághoz.³⁶

5.3.3. „Véres vasárnap” Jászberényben (Július 13):*

-Az őrség elhelyezkedése:

A kora reggeli órákban a direktórium illetve a város vörös vezetősége rendelete alapján a Sziklai Géza jászberényi vörösőr parancsnok parancsnoksága alatti jászberényi Vörös Őrség és az Ecseki István parancsnoksága alatt álló szolnoki munkás karhatalmi alakulat, azért, hogy a rendet biztosítsa a főtéren a város különböző pontjain elhelyezkedett.³⁷ (Ecseki a szolnoki munkás zászlóalj mintegy 90 főnyi csoportját a méntelepről a rendőrség épületébe vezette, hogy a délelőtt 10 órára hivatalos népgyűlésre karhatalmi szolgálatot teljesítenek.)

A rendőrség épületében a jászberényi vörösőrök megerősítésére rendelt egész karhatalom felett Sziklai vette át a parancsnokságot.³⁸

Sziklai intézkedésére a karhatalom a népgyűlés színhelyén (a piactéren) a következő csoportosítás szerint nyer elhelyezést:

I. A rendőrség épületében maradtak: Bali Károly, Demeter József, Forgács Menyhért, Gürtler György, Jakab József, Magyar József, Palkovics Endre, Kucsma Pál, Antal Lajos, Puszt Páter, Binder Ferenc, Koncsik József, Milus Sándor. Ők Vincze József parancsnoksága alatt álltak.

II. A városháza udvarára vonultak: Bede Ferenc, Bede István, Sipos Ferenc, Molnár István, Csontos Károly, Gilich András, Gizike József, Győke Lajos, Palla Mihály. Ők Kuti János és Baranyó István parancsnoksága alatt álltak. Ennek a csoportnak tagjaiból a népgyűlés alatt a városházának a piactérre nyíló kapujában, illetve a szónoki emelvény körül teljesítettek

³⁴ Vitéz Sándor jegyzőkönyv (továbbiakban jkv) 1919. IX. 9. SZML 1920-B.888.

³⁵ Ítélet Sziklai Géza perében (Folkusházy Sándor tanácsa) 1934. VI. 16. SZML 1920-B.888.

³⁶ Vitéz Sándor jkv. 1919. IX. 9. SZML 1920-B.888.

* 1919. július 13-a vasárnapra esett

³⁷ Ítélet Sziklai Géza perében (Folkusházy Sándor tanácsa) 1934. VI. 16. SzML 1920-B.888

³⁸ Ítélet Adler Izidor és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. V. 31. SzML 1920-B.888.

fegyveres őrszolgálatot: Csontos Károly, Gilich András, Gizike József, Győke Lajos, Palla Mihály, Kuti János.

III. A „Lehel” szálló udvarára mentek: Berkes László, Feitel Adolf, Karinecz Illés, Mészáros Antal, Munkácsi András, Simon Mihály, Varga András, Vigh Lajos, Sisák József, Kovács Vendel. Ők Nyokó Ferenc és egy Bányai nevű volt rendőr parancsnoksága alatt álltak.

IV. A „Glück” házban készenlétbe mentek: Koncz János, Üveges Vendel, Mag Vendel, Kovács Benő, Horváth János, Sütő László, Mester László, Reszeli László, Velkei Ferenc, Szabó József. Ők Misák József parancsnoksága alatt álltak

V. A „Tornyos” gyógyszerár felett az emeleti helységbe mentek, mint a gépfegyveres osztag tagjai: Szép Sándor, Csapó László, Szabó Sándor, Kolcsánszki Andor és Zwekán Béla.

VI. A városba vezető utak őrségi szolgálatában voltak július 12-től az események lejátszódása utáni időig: Abel Ferenc, Deák Ferenc, Gulyás József, Iványi János, Bozsó Mihály, Csenyi Árpád, Kántor János, Molnár Ágoston, Peleczi Imre, Pélyi Géza, Suhajda Antal, Szép László, Tóth Ferenc.

VII. Önálló küldetésben jártak el:

1. Adler Izidor vöröskatona, élelmezési megbízott a városházán tartózkodott, majd onnan fegyver nélkül ment a népgyűlésre.
2. Gárdos Adolf szíjgyártósegéd hallgatta a népgyűlést.
3. Gyura Gábor vörösőr, lovász fegyveresen hallgatta a népgyűlést.
4. Károlyi Ferenc vörösőr a népgyűlés alatt a Bercsényi utcai iskolában többedmagával foglalatzkodott.
5. Menkü Mihály (Koller Pál lovásza) fegyveresen volt jelen a népgyűlésen.
6. Barkóczi Sándor a népgyűlés alatt fegyveres őrszolgálatot teljesített a Kaszinó utcában a rend fenntartása végett.
7. Bodi Béla zenész a „Glück” házban volt szigorú készenlétben, ahol bizonyos munkák elvégzésére a Bercsényi utcai iskolába küldték a népgyűlés előtt.
8. Horváth Pál vörösőr szakácsként volt szolgálatban a Vörös Őrség egyik elhelyezési körletében. Ott társai részére ebéd készítésével volt elfoglalva a népgyűlés idején.
9. Farkas János vörösőr laktanya őrségi szolgálatot teljesített.

10. Kovács István fegyvernélküli vörösőr szolgálatban volt a rendőrség épületében.
11. Magyar Gyula is a népgyűlést hallgatja mint a szolnoki munkászászlóaljnak tagja, amelyben délelőtt 9 óráig fegyveres őrségi szolgálatot teljesített.
12. Palotai András vörösőr a „Glück” házban volt, majd fegyveresen hallgatta a népgyűlést.
13. Schwaszta Vendel vörösőr a csendőrlaktanyában teljesített fegyveres őrségi szolgálatot.
14. Czudor József vörösőr Glücksmann István járási parancsnok küldönce volt a népgyűlésen.³⁹

Részt vettek még a népgyűlésen Paczauer Gábor direktóriumi tag, Varga Kálmán és Sándor Oszkár politikai zászlóalj parancsnok, vöröskatona Vágó százados társaságában mint hallgató vett részt a népgyűlésen, ahol azok közé tartozott, akik a tüzelés megindulásával magát a golyóktól óvandó földre vetve, sapkáját lengetve a tüzelés megszüntetésére adott jelt.

Graf Gyula is részt vett a népgyűlésen.

Palotai Mihály intéző bizottsági tag a népgyűlés alatt a Szővetkezet utcában látta el teendőit. Tóth György István, a jászberényi Forradalmi Törvényszék elnöke mint hallgató vett részt a népgyűlésen.

Göbölly Sándor intéző bizottsági tag a népgyűlés tartama alatt a Legényegylet helyiségében tartózkodott, onnan piacteret elkerülve a lakására ment. (Ő egyébként állandóan cséplőgépeknek üzembe helyezésével foglalkozott Jászberényben.)

Makai József intéző bizottsági tag Jászberény bolsevik élelmezési biztosa volt a bűncselekmény idején, és a városháza épületében volt ugyanekkor.

Barkóczy László vörösőr a Vörös Őrség volt csendőrlaktanyában elhelyezett osztagának volt állandó szakácsa. Itt tartózkodott a népgyűlés alatt is.

Bugyi Sándor vörösőr a Kaszinó utcában teljesített fegyveres őrszolgálatot, és a tüzelés megkezdésekor fegyverét a mellékutcába (ahová szintén menekült) a városháza utcáját övező falon át a városháza udvarára dobta.

Jakab Lajos vörösőr július 13-án 11 óra tájban érkezett Budapestről Jászberénybe autóval.

Kis Lajos vörösőr a Vörös Őrség egyik elhelyezési körletében mint állandó szakács dolgozott a konyhán az események alatt.

³⁹ Ítélet Adler Izidor és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. V. 31. SzML 1920-B.888.

Oláh János vörösőr július 13-án délelőtt a lakásán tartózkodott mint beteg. Innen csak ismételt hívásra ment a „Glück”-házba. Ott őt szigorú készültségbe helyezték. Innen nem ment az utcára az események idején.

Török János karhatalmista a méntelepen dolgozó szakácsok felügyelőjével osztatta be magát, hogy így távol maradjon az eseményektől, és ott tartózkodott a népgyűlés tartama alatt is.

Mag Vendel a „Glück”-házban volt szigorú készültségben, de ezután fegyverét hátrahagyva a népgyűlést ment hallgatni.

Jakab Mátyás vörösőr a volt csendőrlaktanyában volt őrségi szolgálatban az események idején.

Károlyi Ferenc a Bercsényi utcai iskolában elvégzett teendői után a népgyűlésre ment azt hallgatni.⁴⁰

- A gépfegyver elhelyezése:

„A gépfegyver, mely az Ecseki István vezérlete alatt álló alakulathoz tartozott a főtéren a Tornyos féle gyógyszerár egyik emeleti ablakában nyert elhelyezést.”

Sziklai Géza a vezetésére bízott vörösőröket még a népgyűlés megkezdése előtt kioktatta, hogy lőfegyverüket csak külön parancs alapján használhatják.⁴¹ (Az őrséget úgy osztották be, hogy a főteret teljesen körül fogják és zavargás esetén a zavargókat el tudják fogni.)⁴²

A gazdák nem jelentek meg a gyűlésen, csak a szegényparasztok közül pár százan.⁴³ (A gyűlésen összesen több ezer főnyi tömeg gyülekezett.)⁴⁴ A nép a városháza előtti téren a vörösre mázolt honvédszobor körül gyülekezett.

A városba vezető főutak őrséggel voltak elzárva, mert az asszonyok július 11-én azzal fenyegetőztek, hogy férjeik, fiaik majd eljönnek kaszával, kapával a bolsevikokért és „elnadrágozzák” őket.

⁴⁰ Ítélet Adler Izidor és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. V. 31. SZML 1920-B.888.

⁴¹ Ítélet Sziklai Géza perében (Folkusházy Sándor tanácsa) 1934. VI. 16. SZML 1920-B.888.

⁴² Vitéz Sándor jkv. 1919. IX. 9. SZML 1920-B.888.

⁴³ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 214. – 215.o.

⁴⁴ Ítélet Sziklai Géza perében (Folkusházy Sándor tanácsa) 1934. VI. 16. SZML 1920-B.888.

Ezek után a bolsevikok a tanyákról érkezőket nem eresztették be a városba. Vörös Őrség volt a Lehel-szállodában, a rendőrségi épületben és a városháza udvarán. A főbb országutakon vöröskatonák voltak.⁴⁵

A Jászvidéki Takarékpénztár emeletén egy gépfegyvert állítottak fel a bolsevikok. A gépfegyvert a népgyűlés közepét képező honvédszoborra irányították.

Korábban Jászberény gróf Apponyi Albert részére készített egy szószéket. A városháza épületében tartották és abban az időben a szónokok sok bolsevik népgyűlésen használták.

Ezen a napon azonban nem a honvédszobor mellé állították fel (mint általában), hanem közvetlen a városháza főbejárata mellé. Ezután érkezett meg Bokányi Dezső népbiztos Budapestről.⁴⁶

- Bokányi Dezső megérkezése:

Délelőtt 10 óra után érkezett meg Jászberénybe a népgyűlés szónoka Bokányi Dezső. Megérkezése után mintegy 10 percnyi időt töltött a Jászberényi Városháza épületében, melynek a Jászberényi piactéren emelkedő fala mellett volt felállítva a szónoki állvány.⁴⁷ Autója elé Vitéz Sándor löveglakatos ment ki és bevezette az elnöki szobába.

Ott aztán mindenről informálta Vitéz Bokányit, mert addig nem engedték a közönség elé míg kellően nem informálták.⁴⁸

- A gyűlés kezdete:

A parasztok, munkások közül sokan elmentek haza, nem várták meg a „szavalatot”. Rosszat sejtettek a jászberényi emberek, nyomott volt a hangulat. „Mit keres egy géppuska ott fent, a banképület ablakában? Miért nem tették ki a szónoki katedrát a főtér közepére, mint máskor? Ilyeneket kérdezgettek az emberek, s a hallgatóság felére is apadt.”⁴⁹

A gyűlés kezdetekor Sziklai Géza a szolnoki vörösőrök egyik kürtösét (Kővágó Károly) maga mellé vette, és a gyűlés székhelyén megjelent magasabb katonai személyek közelében elhelyezkedett.⁵⁰ (A Bathó-palota kapujában.)⁵¹

⁴⁵ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 215.o

⁴⁶ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 216.o.

⁴⁷ Ítélet Adler Izidor és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. V. 31. SZML 1920-B.888.

⁴⁸ Vitéz Sándor tanúkihallgatás i jegyzőkönyv (továbbiakban tk) 1920. I. 29. SZML 1920-B.888.

⁴⁹ Borsóhalmi József: Egy tragikus nap emlékére (1969).

(<http://www.rotary.hu/digitalcity/entity/entityNews.jsp?dom=AAAAKTXL&egd=AAAAMFSZ&prt=AAAAJPMM&hir=BAAFGXCD>) Továbbiakban: Borsóhalmi József: Egy tragikus nap emlékére.

⁵⁰ Ítélet Sziklai Géza perében (Folkusházy Sándor tanácsa) 1934. VI. 16. SZML 1920-B.888.

⁵¹ Borsóhalmi József: Egy tragikus nap emlékére.

Bokányi Dezső és a direktórium elnöke szónokolt, annak tagjai valamint a vörös katonai és karhatalmi alakulatok magasabb parancsnokai is jelen voltak.⁵² (Kovács Rezső és Koller Pál is jelen volt, Vitéz Sándor pedig Bokányi Dezső mögött ült egy széken.)⁵³

- Bokányi Dezső beszéde:

Bokányi Dezső heves gesztikulációval beszélt, fekete hajfűrtjei a heves mozdulatok közben sűrűn omlottak az arcába, ilyenkor egy hátra irányzott fejvetéssel dobta vissza a hajtincseket.⁵⁴

Bokányi Dezső a szónoklás közben ostromozta a „jászberényi népeket” (gróf Apponyi Albertet is).

Mondta a közönségnek, hogy itt hiába követelőznek, a kő (Bokányi a piactérre gondolt) úgyse ad kenyeret, hanem álljanak be a Vörös Hadseregbe, és menjenek a Tiszántúlra, verjék ki a románokat.

„Gyertek le Szolnokra és védjétek meg a Proletárdiktatúrát!” – bízta Bokányi az embereket.⁵⁵

Bokányi szavaira visszakiabált a közönség: „Nem megyünk!”⁵⁶, „Menjenek a zsidók, mi már voltunk!”⁵⁷, „Mi is voltunk katonák!”, „Menjenek a felmentettek!”⁵⁸, „Menjenek azok, akik még nem voltak!”⁵⁹

Bokányi a zúgolódás közepette előveszi a zsebkendőjét (később azt állította, hogy csupán azért, hogy a verejtéket letörölje magáról).⁶⁰

- A rejtélyes lövés:

Bokányi Dezső szónoklata közben közelebbről meg nem határozott helyről és irányból ismeretlen személy lőfegyveréből a szónokló felé tüzelt.⁶¹ A lövés nyomán riadalom támadt.⁶²

⁵² Ítélet Sziklai Géza perében (Folkusházy Sándor tanácsa) 1934. VI. 16. SZML 1920-B.888.

⁵³ Vitéz Sándor jkv. 1919. IX. 9. SZML 1920-B.888.

⁵⁴ Borsóhalmi József: Egy tragikus nap emlékére.

⁵⁵ Borsóhalmi József: Egy tragikus nap emlékére.

⁵⁶ Borsóhalmi József: Egy tragikus nap emlékére. - Vitéz Sándor tk. 1920. I. 29. SZML 1920-B.888.

⁵⁷ Vitéz Sándor tk. 1920. I. 29. SZML 1920-B.888.

⁵⁸ Ítélet Adler Izidor és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. V. 31. SZML 1920-B.888.

⁵⁹ Borsóhalmi József: Egy tragikus nap emlékére.

⁶⁰ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 217.o.

⁶¹ Ítélet Sziklai Géza perében (Folkusházy Sándor tanácsa) 1934. VI. 16. SZML 1920-B.888.

⁶² Ítélet Sziklai Géza perében (Folkusházy Sándor tanácsa) 1934. VI. 16. SZML 1920-B.888.

- A tragédia:

Bokányi Dezső beszéde közben elhangzott lövés után Sziklai Géza a mellette álló Kővágó Károly kürtössel sorakozót fúvatott.⁶³

Sziklai a tüzelésre jelt nem adott.⁶⁴ „A kürtös a parancsot teljesítette és miközben az ismeretes katonai 'Vigyázz' hangjelzést és utána 2 ún. Stosst kifújta a gyógyszerár ablakában elhelyezett gépfegyver tüzelésbe kezdett és miként arra már utasítása volt nem a tömeg felé, hanem magasan a levegőbe irányozva riasztás céljából 6 lövést adott le”.⁶⁵ (A tömeg menekülése csak akkor kezdődött, mikor a kürt megszólalt. A bolsevik karhatalmisták részéről csak ezután dördült el az első lövés, majd a gépfegyver.)⁶⁶

Bokányi a gépfegyver megszólalása után a városháza piactéri kapuján át a városházára menekült, és rövid ideig ott tartózkodott.⁶⁷

A gépfegyverroponogás nyomán általános zűrzavar és pánik keletkezett, a tömeg minden irányba menekült.⁶⁸

Legnagyobb tumultus a piactérnél a városháza mellett kivezető utcában alakult ki.⁶⁹ A Déryné utcában néhány embert a bank sarkánál volt vörös őrszobáról nekik szegezett szuronnal katonák tartóztatták fel, mondván: „Ne csináljanak itt zavart, ne rémülködzenek, nincs itt semmi!”⁷⁰

Ugyanekkor a gépfegyver kezelője (Kolcsánszki Andor), valamint a városháza udvarán és kapujában elhelyezett vörösőrök minden parancs és utasítás nélkül saját elhatározásukból indították meg a tüzelést, és pedig a városházán elhelyezett vörösőrök abban a hiszemben, hogy az oda menekülés közben benyomulni akaró tömeg őket szándékozik megtámadni.⁷¹

A menekülőkre a városháza udvarán elhelyezett karhatalmisták Mannlicher puskáikból 10-15 lépés távolságból a vasrácsos kapun át több mint 60 lövést adtak le.⁷²

Adler Izidor a lövések alatt a városháza épületbe menekült. Gyura Gábor a lövések zajára ment a piactérre a volt csendőrlaktanyából.

⁶³ Ítélet Sziklai Géza perében (Folkusházy Sándor tanácsa) 1934. VI. 16. SZML 1920-B.888.- Ítélet Sziklai Géza perében (Harmath Jenő tanácsa) 1935. IV. 27. SZML 1920-B.888.

⁶⁴ Ítélet Sziklai Géza perében (Harmath Jenő tanácsa) 1935. IV. 27. SZML 1920-B.888.

⁶⁵ Ítélet Sziklai Géza perében (Folkusházy Sándor tanácsa) 1934. VI. 16. SZML 1920-B.888.

⁶⁶ Vitéz Sándor jkv. 1919. IX. 9. SZML 1920-B.888.

⁶⁷ Ítélet Adler Izidor és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. V. 31. SZML 1920-B.888.

⁶⁸ Ítélet Sziklai Géza perében (Folkusházy Sándor tanácsa) 1934. VI. 16. SZML 1920-B.888.

⁶⁹ Ítélet Adler Izidor és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. V. 31. SZML 1920-B.888.

⁷⁰ Borsóhalmi József: Egy tragikus nap emlékére.

⁷¹ Ítélet Sziklai Géza perében (Harmath Jenő tanácsa) 1935. IV. 27. SZML 1920-B.888.

⁷² Ítélet Adler Izidor és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. V. 31. SZML 1920-B.888.

Károlyi Ferenc a Bercsényi utcai iskolából a piacra ment a lövések zajára. A tüzelés megszűnte után jött ki a Lehel-szálló karhatalmi csoportja a szállónak minden oldalról magas fallal illetve épületekkel körülzárt udvarából s hogy így a tüzelésben részt nem vett.

„A városháza udvarán elhelyezve volt karhatalom tagjai közül több vádlott is elismeri, hogy lőtt a tömegre.”

Arra nem merült fel adat, hogy a városháza piactéri kapujában és a szónoki emelvény körül fegyveres szolgálatot teljesítők fegyvereiket használták volna. A Margit utcai sérülések egyedül a „Glück”-házi karhatalom fegyvereitől eredők.⁷³

- Halottak:

„Az áldozatok egy kivételével valamennyien napszámosok voltak. Cseh János ötvenegy éves, Gugi István harminchat éves, Herczegh András húszéves, Kiss Frigyes huszonkét éves, Kolcza Béla húszéves, Kovács Mihály negyvenkét éves, Mészáros József negyvenhárom éves, Rácz János negyvennégy éves, Szabó Mihály hatvanegy éves, Urbán István huszonhárom éves. A tizenegyedik halott Kondor József tizenöt éves tanuló - Kondor Jenő vörös vádbiztos fia.”⁷⁴ (Dr. Kondor Jenőt a Tanácsköztársaság leverése után letartóztatták az ellenforradalmárok, és a jászberényi fogházban kínozták. A volt jászberényi bolsevik vezetők ellen indított perekben többször bíróság elé állították, de elítélésére nem tudtak okot találni. A börtönben elszenvedett kínzások felőrölték erejét. Kórházba szállították, ahol felvágta ereit és meghalt 1920-ban 50 éves korában.)⁷⁵

Őket a Kaszinó utcában (ma Táncsics Mihály utca) érték a halálos lövések.⁷⁶ Halálukért Baranyó István, Bede Ferenc, Bede István, Molnár István és Sipos Ferenc vöröskatonák voltak a felelősek.⁷⁷

- Sebesültek:

„A Szövetkezet utcának a rendőrség felé eső sarkán golyótól eredő sérülést szenvedtek: Hajek Margit, míg a Szövetkezet utcában golyótól eredőleg a következő 3 személy sérült meg:

⁷³ Ítélet Adler Izidor és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. V. 31. SZML 1920-B.888.

⁷⁴ Vörös könyv 1919. 420.o.

⁷⁵ Értünk éltek I. A forradalmi munkásmozgalom kiemelkedő, elhunyt Szolnok megyei harcosainak életrajzgyűjteménye. (Szerkesztette Gecsényi Lajos - Selmeczi László) Szolnok Megyei Lapkiadó Vállalat, Szolnok, 1974. (Továbbiakban: Értünk éltek.) 85.o.

⁷⁶ Vitéz Sándor jkv. 1919. IX. 9. SZML 1920-B.888.

⁷⁷ Váry Albert: A vörös uralom áldozatai Magyarországon. 68.-69. o.

Kispál Erzsébet, Pernyés Júlia, özvegy Szörös Istvánné. A Margit utcában golyótól eredő sérülést szenvedtek: Muhari István és Vámos István.”⁷⁸

Az ő sérüléseiket Bali Károly, Demeter József, Forgács Menyhért, Gürtler György, Jakab József, Magyar József, Palkovics Endre, Kucsma Pál, Vincze József, Kolcsánszki Andor, Csapó László, Szabó Sándor, Koncz János, Üveges Vendel, Misák József, Kovács Benő, Horváth János, Sütő László, Mester László, Reszeli László, Velkei Ferenc és Menkü Mihály vörösőrök által használt fegyverek okozták.⁷⁹

A további 21 sebesült (Balla József, Boda István, Boros István, Czigány Frigyes, Csordás János, Desmond István, Fábián János, Gombkötő István, Járomi János, Konert Ferenc, Kovács József, Nyári László, Pernyés Júlia, Pesti János, Rédei Sándor, Szabó Fekete Dezső, Szappanos László, Szörös Kálmán, Szücs Pál, Terényi István, Terényi József, Valenti Demeter) sérüléseit Baranyó István, Bede Ferenc, Bede István, Molnár István és Sipos Ferenc vöröskatonák Mannlicher fegyvereiből kilőtt lövedékek okozták.

Őket szintén a Kaszinó utcában érték a lövések.⁸⁰ Váry Albert még további 9 súlyosabb természetű sérültet említett művében, neveiket azonban nem közölte.⁸¹

Rajtuk kívül még 104 ember sebesült meg, azonban ők letagadták sérüléseiket vagy csupán könnyebb sebesülést szenvedtek.⁸² (Szép Sándor, Zwekán Béla, Pusz Péter, Binder Ferenc, Koncsik József és Milus Sándor esetében a főtárgyalás adataival lett bizonyítva az, hogy a lövöldözésben nem vettek részt. Az alibi igazolásukat a főtárgyalás adatai nem tudták megcáfolni.)⁸³

- A tragédia utáni pillanatok:

„A csakhamar kiürült piacteret és az abba tartozó utcák bejáratait a tüzelés megszűnte után azonnal megszállta a fegyveres karhatalom.”⁸⁴

A bolsevik vezetőség annak hangoztatásával, hogy az ellenforradalmároknak a tömegből leadott lövései okozták a történeteket, nyomban az ellenforradalmárok személyének a kipuhatolásához fogott – de eredménytelenül.⁸⁵ Bokányi Dezső parancsára elkészítették a következő plakátot:

⁷⁸ Ítélet Adler Izidor és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. V. 31. SZML 1920-B.888.

⁷⁹ Ítélet Adler Izidor és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. V. 31. SZML 1920-B.888.

⁸⁰ Ítélet Adler Izidor és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. V. 31. SZML 1920-B.888.

⁸¹ Váry Albert: A vörös uralom áldozatai Magyarországon. 69.o.

⁸² Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 217.o.

⁸³ Ítélet Adler Izidor és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. V. 31. SZML 1920-B.888.

⁸⁴ Ítélet Adler Izidor és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. V. 31. SZML 1920-B.888.

⁸⁵ Ítélet Adler Izidor és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. V. 31. SZML 1920-B.888.

Munkástestvéreink !

Gaz, gyilkos ellenforradalmárok aljas merényletet követtek el ártatlan munkások és dolgozók ellen. Hetek óta szövik sunyi módon orvtámadó, gyilkos merényletüket a verejtékező, öntudatos munkásság ellen. A leggyalázatosabb álhíreket terjesztve mételyezték meg a kevésbé öntudatos dolgozókat és már az elmúlt héten öntudatlan proletár asszonyokat vonultattak fel az ellenforradalom előkészítésére. Ma aljas munkájukat be akarták tetőzni ezek a csirkefogó ellenforradalmárok a hallgatók közé furakodva és fegyverrel támadtak a békésen és lelkesedéssel hallgató proletárok tömegére. De reszkessenek a gyilkos támadók! Gyilkos merényletüket a legkönyörtelenebbül meg fogjuk torolni! Egyetlen egy sem menekül közülük! A legszigorúbb statáriumot rendeljük el. 9 óra után senkinek az utcán tartózkodnia nem szabad! Akinél bármiféle fegyvert (akár jót, akár rosszat) találnak (igazolvány nélkül) a helyszínen agyonlövik! Munkások! Testvéreink! A legnagyobb fegyelmet várjuk el tőletek!

A jászberényi munkások, parasztok és katonák tanácsa.⁸⁶

A „munkástestvéreink” című plakátot Sas (Spitzer) Gyula fogalmazta, és Vitéz Sándor írta alá.⁸⁷

Vitéz a történetek után kérte Bokányit, hogy maradjon Jászberényben, de ő a plakát megmagyarázása után azzal az indokkal, hogy neki még egy gyűlést meg kell tartani máshol Vitézékot otthagya.⁸⁸ A mérsárlás után az ellenforradalmárokat Ecseki István rendeletére letartóztatták.⁸⁹

5.3.4. Július 17:

Jászberénybe utazott Vágó Béla hadseregparancsnok a július 13-ikai véres események kivizsgálására.

⁸⁶ Búnjel Adler Izidor és társai perében. SZML 1920-B.888.

⁸⁷ Vitéz Sándor jkv. 1919. IX. 9. SZML 1920-B.888.

⁸⁸ Vitéz Sándor tk. 1920. I. 29. SZML 1920-B.888.

⁸⁹ Értünk éltek. 39.o.

Kizárólag a lakosság vétkessége érdekelte őt. Megállapította, hogy „az ellenforradalmi zendüléssel” főbenjáró vétket követtek el a tanácsköztársaság ellen, ezért a büntetést el nem kerülhetik.⁹⁰ (Jászberény bolsevik vezetői indították a vizsgálatot, és Vágó azt „állapította meg”, hogy mindennek a „burzsujok” az okai, mert „ők lőttek először” a szemközt lévő Muhoray-házból a tömegre.⁹¹ A vizsgálatot a bolsevikok nem tudták teljesen befejezni, mert hamarosan vége lett a hatalmuknak. Azonban a vizsgálatot elindították, az erről szóló iratokat megtalálták.)⁹²

Azonban Vágó nagylelkűen kijelentette, hogy mivel a jogos karhatalmi beavatkozás emberek életébe került, senkit nem kíván agyonlővetni, vagy felakasztatni.

Ellenben könnyíthet rossz lelkiismeretén a város azzal, hogy hárommillió korona hadisarcot fizet.

Vágó Béla Heiszler Károly városparancsnokot utasította a hadisarc hiánytalan behajtására.

Heiszler pisztollyal hadonászva, szidalmakat szórva járta be a várost és a közismert vadnyugati jelszót: „Pénzt, vagy életet!” ismételve órákon keresztül, maradéktalanul végrehajtotta Vágó utasítását.⁹³ („Egyetlen szegényebb áldozat akadt, aki az ijesztés dacára sem keríthetett pénzt s nem fizette meg a rárótt összeget s ebből semmi megtorlást sem szenvedett. A 3 millió úgy is befolyt. A terrorra és az attól való félelemre jellemző, hogy akinek magának pénze nem volt, egy-két nap alatt ismerőseitől kikölcsönözte, vagy ingóit eladta, csakhogy a megtorlást kikerülje. Ugyanez alkalommal a vagyonosabb polgárok ellen ruharazziát is folytattak, amelynek során azonban nemcsak ruhát, hanem más értékes ingókat is összeharácsoltak.”)⁹⁴ Hogy hová lett a beszedett hadisarc, azt nem lehet tudni.⁹⁵ A 30 éves Gyetvai János ügyvédből lett szolnoki kormánybiztos és a 33 éves dr. Guth Antal orvostól lett népjóléti és közegészségügyi népbiztos bolsevikokat is megbízták a júliusi mészárlás kivizsgálásával.⁹⁶ Fel is állítottak egy panaszfelvételi irodát, amelynek vezetője Gyetvai János lett.⁹⁷

⁹⁰ Vörös könyv 1919. 428.o.

⁹¹ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 217.o.

⁹² Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 218.o.

⁹³ Vörös könyv 1919. 428-429.o.

⁹⁴ Váry Albert: A vörös uralom áldozatai Magyarországon. 69.o.

⁹⁵ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 217.o.

⁹⁶ Értünk éltek I. 60.o.

⁹⁷ A jászberényi vérfürdő, 1919. In: Magyar Nemzet, 2005. VII. 16.

- A vég:

1919. július 29 és 31-e között a Román Királyi Hadsereg alakulatai átlépték a Tiszát, és megindultak Budapest ellen. „Augusztus 1-én a pártvezető és a kormányzó tanács lemondott, átadták a hatalmat a Peidl Gyula vezette »szakszervezeti« kormánynak.”⁹⁸ 133 nap múltán véget ért a Tanácsköztársaság.

6. Megtorlás:

A régi-új hatalom elkezdte a Tanácsköztársaság alatt elkövetett bűncselekmények tetteseinek felelősségre vonását, így a jászberényi vörösterroristák után való hajsza is elkezdődött. Elsőként a Gárdos Henrik és társai perben marasztalták el a vádlottakat Egressy Kálmán haláláért.

Ezek után Ecseki Istvánt ítélték el 1920. március 31-én 3 évre, azonban őt nem vádolták ekkor a július 13-iki tragédiában való részvétellel.

A július 13-iki véres eseményekért az Adler Izidor és társai perében mondtak ítéletet a vádlottak felett. A per érdekessége hogy Adler Izidor neve fémjelezte a pert, pedig az I. rendű vádlott nem Adler Izidor volt, hanem Lázár Henrik. (Ha ezzel azt akarták volna elérni, hogy az első rendű vádlott ezáltal zsidó legyen, úgy ennek semmi értelme nem volt, hiszen Lázár Henrik is zsidó volt.) A pert egyébként Jászberényben folytatták le.

Bár az Adler Izidor és társai perében felmentették Bokányi Dezsőt, azonban a Vántus Károly és társai perében (népbiztosok pere) újra perbe fogták és kötél általi halálra ítélték 1920. december 28-án.⁹⁹ (A perben július 13-iki vérengzéssel nem vádolták meg újból.) A gyorsított tanács 9 vádlotttársával együtt bűnösnek találta őt „felségsértés, lázadás, pénzhamisítás és gyilkosság büntettségére való felbujtásban”.¹⁰⁰

„Végül is a Rigában 1921. július 28-án aláírt megállapodás szerint az időközben megbukott Teleki-kormányt követő Bethlen-kormány kénytelen volt hozzájárulni nemcsak a népbiztosok, hanem az összesen 415 elítélt vagy letartóztatott kommunista kiadásához.”¹⁰¹

- Kele József ügyvédi tevékenysége az Adler Izidor és társai perében:

⁹⁸ Dömötör Attila – Buzek Zsuzsanna: Történelmi lexikon. Budapest, Saxum, 1999. 248.o.

⁹⁹ Rév Erika: A népbiztosok pere. Bp., Kossuth Könyvkiadó, 1969. 228.o., 231.o.

¹⁰⁰ Rév Erika: A népbiztosok pere. 231.o.

¹⁰¹ Rév Erika: A népbiztosok pere. 265.o.

A július 13-iki tragédia ügyében lefolytatott perben dr. Kele József ügyvéd védett több, az ügyben érintett MÁV-munkást.

Bokányi Dezsőt a tárgyalás előtt a bíróság épületénél meg akarták lincselni, ezért a várost megkerülve hátulról vitték be a fegyházba.

A tárgyaláson Bokányi azt mondta, hogy ő „semmiről sem tudott”, és hogy amikor ő az autóról leszállt, egyenesen a szószékre ment.

Mivel látta a tömeg izgatott hangulatát, otthagyta a beszédjét, s bement a városházára.¹⁰² Bokányi és Lázár Henrik nyomdász védelemére a Szociáldemokrata Párt dr. Kiss Jenő budapesti ügyvédet küldte ki.¹⁰³ (Paczauer Gábort is ő védte az „Adler Izidor és társai” perében.)¹⁰⁴

Kiss támadó hangú védőbeszédet tartott, ezért a jászberényiek meg akarták verni. Azonban ő erről értesült, és elbújt a jászberényi tanyavilágban.

Bokányit haragosai lesték, hogy mikor viszik el a bíróságról, ezért éjszaka, kerülő utakon kellett elszállítani onnan.¹⁰⁵

Kelének többen szemrehányást tettek, amiért azokat védi, akik őt a „halálba akarták küldeni”.

Kele kétheti ügyvédi munkájáért az általa védett munkások nem tudtak fizetni, de ezt ő természetesnek vette.¹⁰⁶ (Kele József Bede Ferenc, Sipos Ferenc, Baranyó István, Molnár István, Demeter József, Jakab József, Palkovics Endre, Szabó Sándor, Vincze József, Kolcsánszki Andor, Pusz Péter, Rigó Antal, Gizike József, Berkes László, Nyokó Ferenc, Munkácsi András és Varga András védője volt.)

- Kele József beszéde:

Miután 18 védencének az ügyét letárgyalta Kele József, a következő szavakkal bírálta a vádlottakat: „És most ide hallgassatok jászberényi, szolnoki és ceglédi munkások: ugye a proletárdiktatúra alatt a legobscurusabb helyeken is azt olvashattátok, hogy Világ proletárjai egyesüljete! ¹⁰⁷ És ti munkások, akik talán nem is voltatok olyan nagyon proletárok, mert becsületes munkátok után megélhettetek tisztességesen, egyitek-másitok talán magánvagyonnal is rendelkezett, szociálista vezetőiteknek a kívánsága folytán támogattátok a

¹⁰² Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 218.o.

¹⁰³ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 219.o.

¹⁰⁴ Ítélet Adler Izidor és társai perében (Bodnár Ferenc tanácsa) 1920. V. 31. SzML 1920-B.888.

¹⁰⁵ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 219.o.

¹⁰⁶ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 220.o.

¹⁰⁷ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 220.o.

kommunizmust minden erőszakosságai és gyilkosságaiban.¹⁰⁸ Tik adtátok meg neki az erőt, melyre támaszkodva elkövethették gaz cselekményeiket. Mert nélkületek az a pár száz kommunista, akik Magyarországon léteztek, nem lehettek volna elég erősek, magukat fenntarthatni. Akkor nélkülözhetetlenek voltatok számukra. Erőszakos módon felhasználtak itten Jászberényben benneteket tiltakozások ellenére olyan célokra és cselekmények elkövetésére, amelyeket Ti nem akartatok. Elkövetkezett most a leszámolás órája. Fizetni kell mindenkinek azért, amit veletek vezetőitek csináltattak, végeztettek. No lám ! Most már nem vagytok olyan kedvesek, nem vagytok olyan nélkülözhetetlenek, mint eddig voltatok ! Ime a szociáldemokrata vezetőség Bokányi, Lázár elvtársak részére hivatalból küld a központból védőt. Rólatok tudomást sem vesznek, bármi történjék is veletek.¹⁰⁹ Hiszen csak szegény ágyúötléléknek valók vagytok, titeket átengednek minden lelkifurdalás nélkül sorsotoknak.¹¹⁰ Pedig 150 embernek a sorsa még az ő részükről is megérdemelne valami kis érdeklődést. De hát bánják is ők, törődnek is ők már veletek ! Kifacsartak és eldobtak. Pedig, hogyha Tik vezetőitek szavára, sőt katonai parancsra, halállal való fenyegetés mellett elkövetett cselekményeitekért megérdemeltetek egy hónapot, akkor azok az urak, azok a vezetők százszor annyit érdemelnek. Mi azonban itten nem bosszút, hanem igazságot követelünk. Úgyis mint emberek, úgyis mint polgárok, úgyis mint jogászok. De ha elhagytak vezetőitek a bajban, majd megvédünk benneteket mink, akiket a vörös uralom alatt halálra kerestetek !”

Kele szavai mély hatást váltottak ki a vádlottakból. Izgatottan súgdogolni kezdtek egymás között és gyűlöletes pillantásokat vetettek volt vezetőikre.¹¹¹

„Incidents” a tárgyalóteremben:

Amíg a törvényszék tagjai visszavonultak tanácskozni, Bokányi Dezső (kinek kezeiről az elnök levétette a bilincset) kemény hangon Kele Józsefnek támadt a következő szavakkal: „Miért bántott ön engem? Hiszen az én ügyvédem az ön védenőit is megvédelmezte!”¹¹²

Ez felbőszítette Kelét, márcsak azért is, mert korábban olvasta a budapesti kísérő parancsot, amely a legszigorúbban megtiltotta, hogy Bokányi bárki vel beszélgethessen.

Ehhez képest százak és a börtönőrök jelenlétében tette kijelentését. Kele nem hagyta annyiban a dolgot, és a következő szavakkal vágott vissza Bokányinak: „Hallja tisztelt

¹⁰⁸ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 220.o. – 221.o.

¹⁰⁹ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 221.o.

¹¹⁰ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 221.o. – 222.o.

¹¹¹ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 222.o.

¹¹² Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 222. – 223.o.

Bokányi Úr! Az én véenceimnek nincsen szükségük az Ön ügyvédjének védelmére vagy támogatására. Ami pedig az Önnek a személyét és bántalmát illeti, hogyha rajtam állana, már régen más járna a nadrágjában.”

Ezek után Kele a fogházőröket korholta: „Hogy engedhetik meg neki, hogy nyilvánosan, fogoly létére merjen valakit megtámadni!”¹¹³

A börtönőrök ezután odasietve közrefogták a még mindig méltatlankodó Bokányit, akit ezek után a törvényszék felmentett.¹¹⁴ Kele szerint Bokányi halálos ítéletet érdemelt volna ebben a perben.¹¹⁵

- Fehérterror a Jászságban:

Egy nappal a Tanácsköztársaság leverése után 1919. augusztus 2-án helyi ellenforradalmi elemek közbelépésére a román csapatok elfogták a 34 éves Velemi Endre szervezett munkást, aki a Tanácsköztársaság idején a jászsági alsójárás politikai megbízottja volt. „Lovak után kötözve Jászberénybe hurcolták és útközben egy kukoricásban meggyilkolták.”¹¹⁶

1920. április 28-án fehérterrorista tiszti különítményesek Héjjas Iván tartalékos főhadnagy és Makkai Imre százados vezetésével a szolnoki fogházból számos letartóztatott baloldalt (így F. Bede László esztergályost, Finta Árpád műszaki rajzoló, Füleki András cséplőgépezelőt, Hír Mihály vasúti fékezőt, Hoksári János fűtőt, Pálffy János nyomdászt, Pintér László hegesztőt, Viktor József katonatanács-elnököt és Virágh János MÁV-műhelyi munkást) Abonyba hurcoltak. Ecseki István is az elhurcoltak között volt. Abonyban a Vigyázó-kastélyban Prónay Pál százados szolnoki származású szakasziparancsnok, Molnár Endre főhadnagy, különítményeseivel bestiális módon meggyilkolta a foglyokat.¹¹⁷ (Minderre azért került sor, mert a Tanácsköztársaság leverése után elítélt szolnoki baloldaliak büntetését a fehérterrorista különítményesek túl enyhének tartották.)¹¹⁸

¹¹³ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 223.o.

¹¹⁴ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 223.o. – 224.o.

¹¹⁵ Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. 224.o.

¹¹⁶ Értünk éltek I. 170.o.

¹¹⁷ Értünk éltek I. 39.o.

¹¹⁸ Értünk éltek I. 47.o.

7. Következtetések:

Ezen sorok írója anélkül, hogy a 11 ember halálát okozó vörösterroristákat védelmébe venné, úgy gondolja, hogy a július 13-i véres eseményekre nem igaz az a horthysta írók által hangoztatott vélemény, hogy a 11 ember halála előre el volt tervezve.

Négy dologra szeretném felhívni a figyelmet:

1. Dr. Kondor Jenő pozíciót birtokolt a proletárdiktatúra idején, és ha előre készültek volna a mérsárlásra, akkor valószínűleg egy kommunista fiát nem engedték volna el a gyűlésre, hogy aztán ott halálát lelje.
2. A július 13-i véres események ügyében megvádolt bolsevikok enyhe ítéleteket kaptak más vörösterroristákhoz (pl. Cserny József) képest. A jászberényi vörösterrorral kapcsolatos perekben halálos ítéletet egy vádlottra sem szabtak ki. (Bár elképzelhető, hogy a bírának a fehérterror miatt „rossz lelkiismeretük” volt, és ezért hoztak viszonylag enyhe ítéleteket a vörösterrorista vádlottak ellen.)
3. A Sziklai Géza elleni perekben maga a horthysta bíróság mondta ki, hogy tűzparancsot nem kaptak 1919. július 13-án a bolsevik karhatalmisták.
4. Az Adler Izidor és társai perében pedig azt mondta ki a bíróság, hogy a kommunista karhatalmisták azért lőttek rá az emberekre, mert azt hitték, hogy őket akarják megtámadni.

8. Epilógus:

A jászberényi vörösterroristák megbűnhődtek tettükért, ugyanez a fehérterroristákról nem mondható el. Horthy Miklós kormányzó rendszerében a fehérterrorista tiszti különítmények parancsnokai, így Héjjas Iván és Prónay Pál amnesztiában részesültek. A fehérterroristák közül csupán a „kishalak” (pl. Zbona János) ültek néhány évet.

Még több mint 25 évet kellett várni arra, hogy a fehérterroristák is a vádlottak padjára kerüljenek, mindegy azonban csak Magyarország szovjet megszállása után került sor. (Pl. 1946-ban tárgyalta Héjjas Iván és társai perét.)

Héjjas Iván (aki részt vett az abonyi fehérterrorban) emigrált a felelősségre vonás elől 1944 végén Németországba ment, majd végül Spanyolországba. Távollétében ítélték halálra. 1950-ben halt meg a spanyolországi Vigoban.¹¹⁹

¹¹⁹ Bodó Béla: Héjjas Iván – Egy ellenforradalmár élete. (http://www.ketezer.hu/menu4/2010_10/bodo.htm)

Prónay Pál (kinek szakaszparancsnoka gyilkolt Abonyban) azonban nem került el a büntetést. 1946. június 10-én 20 év kényszermunkára ítélték a Szovjetunióban, bár nem fehérterrorista múltja miatt, hanem „kémkedés és szabotázs” miatt.¹²⁰

9. Összegzés:

1919-ben Magyarországon a bolsevik uralomnak összesen 590 ember esett áldozatul, ebből 13 áldozat „jutott” Jászberényre mindössze 3 nap leforgása alatt. (A számok csak a haláleseteket jelölik.)

Mellékletek:

1. számú melléklet: Periratok

Perek:

Egyes bolsevikokat többször is perbe fogtak, hiszen több is volt a „számlájukon”. Az ő ítéleteiket csak az esetben írtam le, ha súlyosabb ítéletet kaptak, mint a jászberényi vörösterrorral kapcsolatos perekben.

1. Ítélet Adler Izidor és társai perében:

Ítélethirdetés napja: 1920. május 31.

Bíróság és tanácsvezető bíró: Szolnoki Királyi Törvényszék, dr. Bodnár Ferenc

Királyi járásbírák: Katona Miklós, Buzás Pál

Királyi törvényszéki bírák: dr. Nádas Ferenc, Szücs Béla

Királyi ügyész: dr. Neuwirth József

...rendű vádlott

Ítélet

120 Bohus Péter: Rehabilitálták Moszkvában a fehérterror egyik vezetőjét. In: Index, 2005. X. 5.

I. Lázár Henrik	11 év
II. Vitéz Sándor	15 év*
III. Paczauer Gábor	12 év
IV. Bede Ferenc	8 év
V. Bede István	8 év
VI. Sipos Ferenc	5 év
VII. Baranyó István	8 év
VIII. Molnár István	5 év
IX. Bali Károly	2 év
X. Demeter József	2 év
XI. Forgács Menyhért	2 év
XII. Gürtler György	2 év
XIII. Jakab József	2 év
XIV. Magyar József	2 év
XV. Palkovics Endre	2 év
XVI. Kucsma Pál	2 év
XVII. Antal Lajos	2 év
XVIII. Csapó László	2 év
XIX. Szabó Sándor	2 év
XX. Koncz János	2 év
XXI. Üveges Vendel	2 év
XXII. Misák József	2 év
XXIII. Kovács Benő	2 év
XXIV. Mester László	2 év
XXV. Reszeli László	2 év
XXVI. Horváth János	2 év
XXVII. Sütő László	2 év
XXVIII. Velkei Ferenc	2 év
XXIX. Menkü Mihály	2 év
XXX. Vincze József	2 év
XXXI. Kolcsánszki Andor	4 év
XXXII. Kővágó Károly	6 hónap

* Ugyanebben az évben életfogytiglani fegyházra ítélték Hajek Ferenc kivégeztetése miatt.

XXXIII. Varga Kálmán	3 év
XXXIV. Koller Pál	1 év
XXXV. Kovács Rezső	2 év
XXXVI. Glücksmann István	3 év
XXXVII. Czudor József	1 év
XXXVIII. Gárdos Adolf	3 év
XXXIX. Pusz Péter	1 év
XL. Binder Ferenc	1 év
XLI. Koncsik József	1 év
XLII. Milus Sándor	1 év
XLIII. Zwekán Béla	1 év
XLIV. Szép Sándor	1 év
XLV. Rigó Antal	1 év
XLVI. Kuti János	1 év
XLVII. Csontos Károly	1 év
XLVIII. Gilich András	1 év
XLIX. Gizike József	1 év
L. Győke Lajos	1 év
LI. Palla Mihály	1 év
LII. Berkes László	1 év
LIII. Feitel Adolf	1 év
LIV. Karinecz Illés	1 év
LV. Nyokó Ferenc	1 év
LVI. Mészáros Antal	1 év
LVII. Munkácsi András	1 év
LVIII. Simon Mihály	1 év
LVIX. Varga András	1 év
LX. Vigh Lajos	1 év
LXI. Sisák József	1 év
LXII. Mag Vendel	1 év
LXIII. Adler Izidor	1 év
LXIV. Gyura Gábor	1 év
LXV. Károlyi Ferenc	1 év
LXVI. Abel Ferenc	6 hónap

LXVII. Barkóczy Sándor	2 év
LXVIII. Bodi Béla	6 hónap
LXIX. Bozsó Mihály	6 hónap
LXX. Csenyi Árpád	6 hónap
LXXI. Deák Ferenc	6 hónap
LXXII. Gulyás József	6 hónap
LXXIII. Horváth Pál	6 hónap
LXXIV. Iványi János	6 hónap
LXXV. Jakab Mátyás	6 hónap
LXXVI. Kántor János	6 hónap
LXXVII. Kovács István	6 hónap
LXXVIII. Magyar Gyula	6 hónap
LXXIX. Molnár Ágoston	6 hónap
LXXX. Palotai András	6 hónap
LXXXI. Pelecz Imre	6 hónap
LXXXII. Pélyi Géza	6 hónap
LXXXIII. Suhajda Antal	6 hónap
LXXXIV. Szép László	6 hónap
LXXXV. Schwaszta Vendel	6 hónap
LXXXVI. Tóth Ferenc	6 hónap
LXXXVII. Sándor Oszkár	felmentés
LXXXVIII. Farkas János	felmentés
LXXXIX. Barkó István	felmentés
XC. Bokányi Dezső	felmentés
XCI. Graf Gyula	felmentés
XCII. Palotai Mihály	felmentés
XCIII. Tóth György István	felmentés**
XCIV. Göbölly Sándor	felmentés
XCV. Makai József	felmentés
XCVI. Barkóczy László	felmentés
XCVII. Bugyi Sándor	felmentés

** Ugyanebben az évben 5 évi fegyházra ítélték Hajek Ferenc kivégeztetése miatt.

XCVIII. Csányi János	felmentés
XCIX. Jakab Lajos	felmentés
C. Kis Lajos	felmentés
CI. Oláh János	felmentés
CII. Török János	felmentés

2. Ítéletek Sziklai Géza pereiben:

- Ítélethirdetés napja: 1934. június 16.

Bíróság és tanácsvezető bíró: Szolnoki Királyi Törvényszék, Folkusházy Sándor

Királyi törvényszéki bírák: dr. Kováts Géza, dr. Török Zoltán

...rendű vádlott

Ítélet

I. Sziklai Géza

felmentés

- Ítélethirdetés napja: 1935. április 27.

Bíróság és tanácsvezető bíró: Budapesti Királyi Ítéltábla, dr. Harmath Jenő

Királyi törvényszéki bírák: dr. Moldoványi Géza, Cziederer Ákos

...rendű vádlott

Ítélet

I. Sziklai Géza

6 hónap

- Ítélethirdetés napja: 1935. november 20.

Bíróság és tanácsvezető bíró: Magyar Királyi Kúria, dr. Kendi Elemér

...rendű vádlott

Ítélet

I. Sziklai Géza

felmentés

3. Ítélet Ecseki István perében:

Ítélethirdetés napja: 1920. március 31.

Bíróság és tanácsvezető bíró: Szolnoki Királyi Törvényszék, dr. Bodnár Ferenc

...rendű vádlott	Ítélet
I. Ecseki István	3 év

- Adler Izidor pere:

Ítélethirdetés napja: 1921. március 12.

Bíróság és tanácsvezető bíró: Szolnoki Királyi Törvényszék, dr. Fuchs Gyula

Királyi törvényszéki bíró: Ötvös János

Királyi ügyész: dr. Kővári Miklós

...rendű vádlott	Ítélet
I. Adler Izidor	6 év

- Farkas János és társa pere:

Ítélethirdetés napja: 1920. június 22.

Bíróság és tanácsvezető bíró: Szolnoki Királyi Törvényszék, dr. Bodnár Ferenc

Királyi járásbírák: Katona Miklós, Buzás Pál

Királyi törvényszéki bírák: dr. Nádas Ferenc, Szücs Béla

Királyi ügyész: dr. Ács Albert

...rendű vádlott	Ítélet
I. Farkas János	1 év 2 hónap
II. Göbölly Sándor	1 év

- Pusz Péter és társa pere:

Ítélethirdetés napja: 1920. október 12.

Bíróság és tanácsvezető bíró: Szolnoki Királyi Törvényszék, dr. Fuchs Gyula

Királyi járásbíró: dr. Vaskuti Endre

Királyi törvényszéki bírák: Ötvös János, Folkusházy Sándor

Királyi ügyész: dr. Kronberg János

...rendű vádlott*

I. Pusz Péter

Ítélet

2 év

- Vántus Károly és társai pere:

Ítélethirdetés napja: 1920. december 28.

Bíróság és tanácsvezető bíró: Budapesti Büntető Törvényszék, dr. Stocker Antal

Királyi törvényszéki bírák: Csekmanek Rezső, Keresztes Gyula, Nagy Béla, Fayl Ivor

Királyi ügyész: Aczél Imre, Moldoványi Géza

...rendű vádlott*

III. Bokányi Dezső

Ítélet

Halál

Gárdos Henrik és társai pere:

Ítélethirdetés napja: 1920. március 30.

Bíróság és tanácsvezető bíró: Szolnoki Királyi Törvényszék, dr. Bodnár Ferenc

Királyi járásbíró: Buzás Pál

Királyi törvényszéki bírák: dr. Nádas Ferenc, Szücs Béla

...rendű vádlott

I. Gárdos Henrik

II. Budai Antal

III. Wittreich Jenő

IV. Paczauer Gábor

V. Lukács Gyula

VI. Tamási Endre

VII. Szimán János

Ítélet

15 év

7 év

5 hónap

8 hónap

4 hónap

4 hónap

4 hónap

* A II. rendű vádlott nem vett részt a jászberényi vörösterroiban.

* A többi kilenc vádlott nem vett részt a jászberényi vörösterroiban.

2. számú melléklet: Életrajzok:

- **Abel Ferenc** * (1872-) Szolnokon született. Gyalusként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. 1919. október 6-án tartóztatták le.**

- **Adler Izidor** (1876-) Jászberényben született. Kereskedelmi alkalmazottként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából három gyermek született.

- **Antal Lajos** (1891-) Jászapátiban született. Napszámosként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Bali Károly** (1886-) Szolnokon született. Géplakatosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült, házasságából egy gyermek született. 1919. október 6-án tartóztatták le.

- **Baranyó István** (1884-) Szolnokon született. Lakatosként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1919. október 6-án tartóztatták le.

- **Barkó István** (1867-) Jászberényben született. Napszámosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült.

- **Barkóczy László** (1890-) Nagykőrösön született, később Cegléden élt. Földművesként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Barkóczy Sándor** Születési ideje ismeretlen. Nagykőrösön született, később Nyársapáton élt. Földművesként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Bede Ferenc** Születési ideje ismeretlen. Szolnokon született. Napszámosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából négy gyermek született, azonban a per idején már özvegy volt. 1919. október 6-án tartóztatták le.

* Mivel szinte az összes résztvevő adatai a periratokból (Adler Izidor és társai pere, Gárdos Henrik és társai pere) származik, így csak abban az esetben írom ki a forrást, ha más forrásból vettem az információkat.

** Az itt felsorolt életrajzokban nincsenek benne a szereplők 1919-es cselekedetei, azokat kronologikusan illesztettem bele a szakdolgozatomba.

- **Bede István** (1886-) Napszámosként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1919. december 11-én tartóztatták le.

- **Berkes László** (1892-) Szolnokon született. Lakatosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából egy gyermek született. 1919. október 6-án tartóztatták le.

- **Binder Ferenc** (1885-) Budapesten született, később Jászberényben élt. Kéményseprőként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült.

-**Bodi Béla** (1886-) Cegléden született. Zenészként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából két gyermek született.

- **Bozsó Mihály** (1870-) Szolnokon született. Asztalosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából négy gyermek született.

-**Bokányi Dezső** (1871-1940) Budapesten született. Kőfaragóként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1922-ben fogolycsere révén a Szovjetunióba került, ahol a szociális biztosítás területén dolgozott, munkatársa volt a moszkvai rádiónak is. A sztálinista terrornak esett áldozatul.*

- **Budai Antal** (1876-) Cegléden született, később Kőbányán élt. Rézolvastóként dolgozott. A proletárdiktatúra előtt megnősült, házasságából öt gyermek született. 1919. augusztus 11-én tartóztatták le.

-**Bugyi Sándor** (1879-) Jászberényben született. Napszámosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült.

-**Czudor József** (1883-) Jászárokszálláson született. Napszámosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából négy gyermek született. 1919 októberében tartóztatták le.

* Magyar életrajzi lexikon. Akadémiai kiadó, Bp. 1967. 236.o

- **Csapó László** (1891-) Szolnokon született. Kovácsként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1919. október 5-én tartóztatták le.

- **Csenyi Árpád** (1900-) Szolnokon született. Asztalosként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Csontos Károly** (1882-) Karcagon született. Kovácsként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1919. október 6-án tartóztatták le.

- **Csányi János** (1899-) Lakatosként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Demeter József** (1901-) Szolnokon született. Vasmunkásként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült, házasságából gyermek nem született. 1919. október 6-án tartóztatták le.

- **Deák Ferenc** (1890-) Szolnokon született. Mázolóként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából egy gyermek született. 1919. október 6-án tartóztatták le.

-**Ecseki István** (1894-1920) Szolnokon született. Villanyszerelőként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. A Tanácsköztársaság idején tagja lett a megyei tanács 20 tagú intéző bizottságának. 1920. április 28-án Héjjas Iván és Makkai Imre százados vezetésével a fogházból Abonyba hurcolták. Ott a Vigyázó-kastélyban Prónay Pál szolnoki származású szakaszparancsnoka, Molnár Endre, különítményeseivel meggyilkolta.*

-**Farkas János** (1882-) Jászberényben született. Asztalossegédként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Feitel Adolf** (1898-) Dormándon született, később Szolnokon élt. Lakatosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából négy gyermek született. 1919. október 6-án tartóztatták le.

-**Forgács Menyhért** (1893-) Besenyszögön született. Napszámosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült, házasságából két gyermek született. 1919. október 6-án tartóztatták le.

* Értünk éltek I. 37.-39.o.

- **Gárdos Adolf** (1896-) Budapesten született, később Jászberényben élt. Szíjgyártósegédként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Gárdos (Gottselig) Henrik** (1893-1958) Budapesten született. Kárpitossegédként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1922-től a Szovjetunióban élt, ahol a Kreml asztalosműhelyében dolgozott. 1927-től a szovjet nehézipar különböző posztjain tevékenykedett. 1942-ben jelentkezett a Vörös Hadseregbe. 1955-ben tért haza Magyarországra.**

-**Gilich András** (1882-) Újszentpéteren született, később Jászberényben élt. Borbély mesterként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából két gyermek született. 1919. szeptember 13-án tartóztatták le.

- **Gizike József** (1882-) Brassóban született, később Szolnokon élt. Asztalosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából hat gyermek született. 1919 októberében tartóztatták le.

- **Glücksmann István** (1895-) Budapesten született, később Szolnokon élt. Községi jegyző gyakornokként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából egy gyermek született. 1919. augusztus 22-én tartóztatták le.

- **Göbölly Sándor** (1889-) Születési helye ismeretlen, később Jászberényben élt. Géplakatosként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Gulyás József** (1899-) Szolnokon született. Zenészként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából hat gyermek született.

- **Gürtler György** (1875-) Géplakatosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült, azonban pere idején már özvegy volt. Házasságából két gyermek született. 1919. október 8-án tartóztatták le.

** □ Értünk éltek I. 51.-52.o.

- **Graf Gyula** (1891-) Születési helye ismeretlen, később Jánoshidán. Építőmesterként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Győke Lajos** (1891-) Kovácsként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. 1919. október 6-án tartóztatták le.

- **Gyura Gábor** (1899-) Cegléden született. Földművesként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1919. október 7-én tartóztatták le.

-**Horváth János** (1888-) Jászberényben született. Földművesként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Horváth Pál** (1880-) Cegléden született. Zenészként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából hat gyermek született.

- **Iványi János** (1899-) Fegyverneken született, később Szolnokon élt. Napszámosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából egy gyermek született.

- **Jakab József** (1882-) Cegléden született, később Szolnokon élt. Szakácsként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából egy gyermek született. 1919. október 6-án tartóztatták le.

- **Jakab Mátyás** (1865-) Cegléden született. Fűtőként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából két gyermek született.

- **Jakab Lajos** (1885-) Cegléden született. Kőművesként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült.

- **Kis Lajos** (1887-) Cegléden született. Földművesként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Karinecz Illés** (1876-) Csömörön született, később Szolnokon élt. Kovácsként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából kilenc gyermek született. 1919. december 29-én tartóztatták le.

- **Kántor János** (1875-) Szolnokon született. Földművesként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából négy gyermek született.

- **Károlyi Ferenc** (1900-) Cegléden született. Molnársegédként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1919. október 7-én tartóztatták le.

- **Kucsma Pál** (1884-) Felsővárcán született, később Jászapátiban élt. Földművesként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából öt gyermek született.

- **Koncz János** (1882-) Cegléden született. Városi rendőrként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából egy gyermek született. 1919. október 7-én tartóztatták le.

- **Kovács Benő** (1898-) Cegléden született. Szabósegédként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1919. október 12-én tartóztatták le.

-**Kolcsánszki Andor** (1892-) Szolnokon született. Géplakatosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. 1919. október 5-én tartóztatták le.

- **Kővágó Károly** (1894-) Cegléden született, később Szolnokon élt. Kőművessegédként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából egy gyermek született. 1919. augusztus 16-án tartóztatták le.

- **Koller Pál** (1881-) Határrendőrségi főtisztként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából három gyermek született. 1919. augusztus 22-én tartóztatták le.

-**Kovács Rezső** (1892-) Budapesten született, később Kispesten élt. Vasesztergályossegédként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából egy gyermek született. 1919. december 15-én tartóztatták le.

- **Koncsik József** (1864-) Cegléden született. Földművesként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült.

- **Kuti János** (1889-) Szolnokon született. Géplakatosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából egy gyermek született. 1919. november 11-én tartóztatták le.

-**Kovács István** (1887-) Jászberényben született. Földművesként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából négy gyermek született.

- **Lázár Henrik** (1881-) Komáromban született, később Jászberényben élt. Nyomdászként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1919 áprilisában a jászberényi direktórium elnöke lett. 1922-ben a Szovjetunióba került fogolycsere révén, ahol a szakmájában dolgozott. 1925-ben a Központi Statisztikai Igazgatóság kiadói szerkesztőségének helyettes vezetőjévé nevezték ki.*

- **Lukács Gyula** (1900-) Aszódon született. Gyári munkásként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1920. február 19-én tartóztatták le.

- **Magyar József** (1896-) Keleméren született, később Szolnokon élt. A proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából egy gyermek született. 1919. október 6-án tartóztatták le.

- **Magyar Gyula** (1893-) Részlegszerelőként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült.

-**Misák József** (1881-) Cegléden született. Kőművesmesterként dolgozott. A proletárdiktatúra előtt megnősült, házasságából négy gyermek született.

-**Mester László** (1897-) Cegléden született. Telefon és távirda munkásként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1919. október 6-án tartóztatták le.

-**Menkü Mihály** (1887-) Jászberényben született. Napszámosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából három gyermek született. 1919. augusztus 16-án tartóztatták le.

- **Milus Sándor** (1900-) Cegléden született. Napszámosként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Mészáros Antal** (1902-) Szolnokon született. Géplakatosként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1919. október 6-án tartóztatták le.

* Értük éltek I. 87.o.

-**Munkácsi András** (1891-) Szolnokon született. Géplakatosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából egy gyermek született. 1919. október 6-án tartóztatták le.

- **Mag Vendel** (1900-) Jászberényben született. Napszámosként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

-**Molnár Ágoston** (1894-) Szolnokon született. Szerszámlakatosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából egy gyermek született.

- **Makai József** (1890-) Születési helye ismeretlen, később Marosvásárhelyen élt.

- **Molnár István** (1901-) Szolnokon született. Lakatosként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1919. október 6-án tartóztatták le.

- **Nyokó Ferenc** (1883-) Szolnokon született. Esztergályosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából két gyermek született. 1919. október 6-án tartóztatták le.

- **Oláh János** (1889-) Jászberényben született. Földművesként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Paczauer Gábor** (1887-) Tokajban született, később Jászberényben élt. Órásként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1925-ben fogolycsere révén a Szovjetunióba került feleségével és két lányával együtt. 1926-ban az SZKP tagja lett és órásként a Metrón óragyárban dolgozott.*

-**Palkovics Endre** (1896-) Szarvason született, később Szolnokon élt. Géplakatosként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1919. október 6-án tartóztatták le.

-**Palotai András** (1879-) Jászberényben született. Napszámosként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

* Értünk éltek I. 101.o.

- **Pelec Imre** (1900-) Szolnokon született. Lakatosként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Pélyi Géza** (1899-) Szolnokon született. Mázolóként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Pusz Péter** (1873-) Szolnokon született. Asztalosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. 1919. augusztus 7-én tartóztatták le.

- **Palla Mihály** (1894-) Szolnokon született. Napszámosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából két gyermek született. 1919. október 6-án tartóztatták le.

- **Palotai Mihály** (1875-) Jászberényben született. Napszámosként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Rigó Antal** (1900-) Szolnokon született. Szertári munkásként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1919. október 6-án tartóztatták le.

- **Reszeli László**: Születési ideje ismeretlen. Cegléden született. Kőfaragó és betüvésősegédként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1919. október 7-én tartóztatták le.

- **Sándor Oszkár** (1888-) Órmezőn született, később Jászberényben élt. Tanárként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Sipos Ferenc** (1898-1981) Szolnokon született. Kifutóként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1921-ben amnesztiával szabadult. 1938-ban a szolnoki fűrésztelepre ment dolgozni. 1945-től egy éven át az MKP-nál fegyveres pártszolgálatot teljesített. 1956-ban a szolnoki MSZMP-t szervezte.*

- **Sütő László** (1899-) Cegléden született. Földművesként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Simon Mihály** (1896-) Szolnokon született. Péksegédként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. 1919. október 6-án tartóztatták le.

* Értünk éltek II. 52.-53.o.

- **Sisák József** (1901-) Szolnokon született. Géplakatosként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Suhajda Antal** (1880-) Szolnokon született. Géplakatosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából egy gyermek született.

- **Szép László** (1880-) Szolnokon született. Gyalusként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából négy gyermek született.

- **Schwaszta Vendel** (1858-) Cegléden született.

-**Szabó Sándor** (1895-) Hajdúböszörményben született, később Szolnokon élt. Géplakatosként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. 1919. október 6-án tartóztatták le.

-**Szép Sándor** (1895-) Asztalosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából két gyermek született. 1919. október 6-án tartóztatták le.

-**Szimán János** (1901-) Budapesten született. Vasesztergályosként dolgozott a proletárdiktatúra előtt megnősült. 1920. február 29-én tartóztatták le.

-**Tamási Endre** (1891-) Szászrégenben született, később Kőbányán élt. Szakácsként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. 1920. március 2-án tartóztatták le.

- **Tóth Ferenc** (1888-) Zajtán született, később Szolnokon élt. Vasmunkásként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából három gyermek született.

-**Tóth György István** (1888-) Jászberényben született. Szabósegédként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Török János** (1883-) Szolnokon született. Mérleglakatosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült.

-**Üveges Vendel** (1889-) Jászberényben született. Földművesként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült.

- **Varga András** (1885-) Szolnokon született. Mázolóként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. 1919. október 6-án tartóztatták le.

- **Varga Kálmán** (1883-) Nagyenyeden született, később Budapesten élt. Gyári művezetőként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült, azonban a per idején már özvegy volt. Házasságából két gyermek született. 1919. augusztus 27-én tartóztatták le.

- **Velkei Ferenc** (1871-) Jászberényben született. Napszámosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából nyolc gyermek született.

- **Vigh Lajos** (1876-) Asztalosmesterként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából négy gyermek született. 1919. augusztus 25-én tartóztatták le.

- **Vincze József** (1882-) Tiszapüspökiben született, később Szolnokon élt. Vonatfékezőként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából négy gyermek született. 1919. augusztus 13-án tartóztatták le.

- **Vitéz Sándor** (1887-) Hajdúnánáson született, később Csepelen élt. Löveglakatosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. Házasságából két gyermek született.

- **Wittreich Jenő** (1893-) Szombathelyen született. Üzletvezetőségi gyakornokként dolgozott a proletárdiktatúra előtt.

- **Zwekán Béla** (1900-) Szolnokon született. Kárpitosként dolgozott, a proletárdiktatúra előtt megnősült. 1919. október 7-én tartóztatták le.

Irodalomjegyzék:

1. A kommunizmus fekete könyve. Büntény, terror, megtorlás. (Szerzők: Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Karel Bartosek, Jean-Louis Margolin, Andrzej Paczkowski), Nagyvilág Kiadó, Budapest, 2000
2. A magyarországi forradalmak krónikája 1918-1919. Közreadja: Hetés Tibor. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1969.

3. A Magyar Tanácsköztársaság 60. évfordulója. (Szerkesztette Köpeczi Béla) Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980.
4. A vörös uralom áldozatai Magyarországon. Hivatalos jelentések és bírói ítéletek alapján írta és kiadja: dr. Váry Albert koronaügyész helyettes. Budapest, 1922.
5. Dömötör Attila – Buzek Zsuzsanna: Történelmi lexikon. Budapest, Saxum, 1999.
6. Értünk éltek. A forradalmi munkásmozgalom kiemelkedő, elhunyt Szolnok megyei harcosainak életrajzgyűjteménye. (Szerkesztette Gecsényi Lajos - Selmeczi László) Szolnok Megyei Lapkiadó Vállalat, Szolnok, 1974.
7. Gunst Péter: A magyar történetírás története. Debrecen, Csokonai Kiadó, 1995.
8. Kele József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban. Szolnok, 1926.
9. Kun Béla: Szocialista forradalom Magyarországon. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1979.
10. Rév Erika: A népbiztosok pere. Bp., Kossuth Könyvkiadó, 1969.
11. Vörös könyv 1919. (Szerkesztette Gerencsér Miklós) Lakitelek, Antológia Kiadó, 1993.
12. Zalka Miklós: Szamuely. Bp., Kossuth Könyvkiadó, 1979.

Cikkek:

1. Bodó Béla: Héjjas Iván – Egy ellenforradalmár élete. (2010).
2. Bohus Péter: Rehabilitálták Moszkvában a fehérterror egyik vezetőjét. Index: 2005. X. 5.
3. László Ferenc: Mit kezdünk a Tanácsköztársasággal? – Zabigyerek. In: Magyar Narancs, 2007. III. 29.